

ΞΕΚΑΘΑΡΙΣΜΑ ΠΑΛΑΙΩΝ ΚΑΙ ΝΕΩΝ ΟΦΕΙΛΩΝ: Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΣΤΗ ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΤΟΥ 1940

Η περίοδος του Μεσοπολέμου επέλυσε σε μεγάλο βαθμό το Μακεδονικό ζήτημα, τουλάχιστον όσον αφορά, την αμφισβήτηση της ελληνικής Μακεδονίας από τους βόρειους γείτονές της. Η εθνολογική εικόνα της περιοχής άλλαξε σημαντικά προς όφελος του ελληνικού στοιχείου. Καθοριστικό ρόλο σε αυτό έπαιξαν οι δύο ανταλλαγές πληθυσμών που πραγματοποιήθηκαν στη δεκαετία του 1920. Η πρώτη ήταν εθελοντική, αποφασίστηκε με τη συνθήκη του Νεϊγύ το 1919 και αφορούσε στις «φυλετικές, γλωσσικές ή θρησκευτικές» μειονότητες ανάμεσα στην Ελλάδα και τη Βουλγαρία. Η δεύτερη αποφασίστηκε με τη συνθήκη της Λωζάννης το 1923, ήταν υποχρεωτική και αφορούσε στη μουσουλμανική μειονότητα της Ελλάδας και την ορθόδοξη χριστιανική μειονότητα της Τουρκίας. Με βάση τα στοιχεία της απογραφής του 1928, οι «Έλληνες» της Μακεδονίας ανήλθαν, μετά την ολοκλήρωση των πληθυσμιακών μεταβολών του πρώτου τετάρτου του 20ού αιώνα, σε 1.237.000 (ποσοστό 88,1%). Αντίθετα οι «σλαβόφωνοι» περιορίστηκαν σε 80.789 (ποσοστό 5,8%) και οι «άλλοι» σε 93.000 άτομα (ποσοστό 6,1%).

Όμως η παγίωση της εθνολογικής εικόνας της ελληνικής Μακεδονίας υπέρ της ελληνικής πλευράς στα τέλη της δεκαετίας του 1920 δεν απομάκρυνε οριστικά το ενδεχόμενο μελλοντικών αντιπαραθέσεων και ανακατατάξεων. Αρκετοί στάθηκαν οι λόγοι που συνηγορούσαν σε αυτό. Καταρχάς το διεθνές πολιτικό σκηνικό εξακολουθούσε να παραμένει ρευστό και ευμετάβλητο, αφού οι εδαφικές ρυθμίσεις της συνθήκης των Βερσαλλιών (1919) αμφισβητούνταν έντονα από τις αναθεωρητικές χώρες. Αυτή η μεταβολή των ισορροπιών σε παγκόσμιο επίπεδο αντανακλώνταν αυτόματα στα Βαλκάνια, αφού τα εθνικά κράτη της περιοχής παραδοσιακά έσπευδαν να προσκολ-

Η ανταλλαγή των πληθυσμών που αποφασίστηκε στη

Εθνολογική Σύσταση της ελληνικής Μακεδονίας ανά επαρχία

Επαρχία	1912		1928	
	Έλληνες %	Άλλοι %	Έλληνες %	Άλλοι %
Πιερία	80	20	100	-
Κοζάνη	71	29	98	2
Καστοριά	56	44	78	22
Φλώρινα	32	68	61	39
Εορδαία	20	80	93	7
Ημαθία	55	45	89	11
Πέλλα	56	44	96	4
Αλμωπία	18	82	74	26
Κιλκίς	2	98	97	3
Θεσσαλονίκη	33	67	90	10
Χαλκιδική	86	14	97	3
Σιντική	19	81	84	16
Σέρρες	47	53	94	6
Δράμα	15	85	97	3
Καβάλα	49	51	99	1

ληθούν σε κάποια Μεγάλη Δύναμη προσβλέποντας στην εύνοιά της, που μεταφραζόταν σε εδαφικά ανταλλάγματα. Ιδιαίτερα η περιοχή της γεωγραφικής Μακεδονίας υπήρξε προνομιακό πεδίο σύγκρουσης των εθνικισμών των γειτονικών λαών, καθώς διεκδικούνταν από πλήθος *μνηστήρων*. Επίσης η αποχώρηση των σλαβόφωνων που αρνούνταν να αποδεχθούν την ελληνική κυριαρχία στη Μακεδονία δεν είχε ολοκληρωθεί στη διάρκεια της δεκαετίας του 1920, παρά τις περί του αντιθέτου διαβεβαιώσεις Ελλήνων αξιωματούχων. Τη δεκαετία του 1940, κυρίως στη Δυτική Μακεδονία καθώς και στην περιοχή της Καρατζόβας, εξακολουθούσε να διαβιεί μία συμπαγής ομάδα σλαβόφωνων που ανέμενε τη χρονική συγκυρία για να εκδηλώσει την αντίθεσή της προς την ελληνική διοίκηση.

Τελικά η δεκαετία του 1940 έδωσε τη δυνατότητα για το ξεκαθάρισμα των λογαριασμών, που πραγματοποιήθηκε σε δύο φάσεις. Η πρώτη έλαβε χώρα στη διάρκεια της Τριπλής Κατοχής (1940-1944), όταν η υποδούλωση της Ελλάδας στις δυνάμεις του Άξονα παρείχε την ευκαιρία αφενός στη Βουλγαρία να προωθήσει ποικιλοτρόπως τα ερείσματά της στην ελληνική Μακεδονία και αφετέρου στην ανθελληνική μερίδα των σλαβόφωνων κατοίκων της Ελλάδας να εκδηλώσει δυναμικά την παρουσία της. Η δεύτερη φάση εντοπίζεται χρονικά αμέσως μετά την Απελευθέρωση (1944-1949), όταν λόγω του ελληνικού Εμφυλίου πολέμου η ελληνική Μακεδονία βρέθηκε και πάλι στο επίκεντρο των μαχών και των διεκδικήσεων.

Οι Βούλγαροι στην ελληνική Μακεδονία

Την κατάληψη της ηπειρωτικής Ελλάδας από τους Γερμανούς, την άνοιξη του 1941, ακολούθησε ο διαμελισμός της σε ζώνες επιρροής. Ιδιαίτερα στη Μακεδονία ο νομός Καστοριάς και μέρος του νομού Φλωρίνης πέρασαν στην ιταλική κατοχή, ενώ η Κεντρική και η Ανατολική Μακεδονία καθώς και τμήμα των νομών Κοζάνης και Φλωρίνης περιήλθαν στα χέρια των Γερμανών. Πολύ σύντομα όμως οι Γερμανοί παραχώρησαν στους συμμάχους τους Βούλγαρους την Ανατολική Μακεδονία και τη Θράκη. Έτσι στις 20 Απριλίου 1941 η 1η Βουλγαρική Στρατιά, με διοικητή τον Κωνσταντίν Λούκας, πέρασε την οροθετική γραμμή και κατέλαβε στρατιωτικά την Ανατολική Μακεδονία. Επρόκειτο για την επιβράβευση της Βουλγαρίας για τη συμπαράταξή της στον πόλεμο με τη ναζιστική Γερμανία, αν και οι Γερμανοί χαρακτήριζαν το γεγονός απλώς ως ένα είδος αστυ-

νόμησης που «είχε χαρακτήρα προσωρινό». Η είδηση της καθόδου των Βούλγαρων στρατιωτών σκόρπισε τον φόβο στους Έλληνες της περιοχής, αφού ξύπνησε μύρες μνήμες από την εποχή του Μακεδονικού Αγώνα, των Βαλκανικών πολέμων και του Α΄ Παγκοσμίου πολέμου. Περίπου 60.000 Έλληνες από την Ανατολική Μακεδονία και τη Δυτική Θράκη κατέφυγαν τότε ως πρόσφυγες σε άλλα μέρη της ελληνικής χερσονήσου. Αλλά δεν ήταν οι μόνοι. Τους ακολούθησαν άλλοι 100.000 έως το 1944, εξαιτίας της ανθελληνικής πολιτικής που εφάρμοσε στην περιοχή η βουλγαρική στρατιωτική διοίκηση. Στη θέση τους οι βουλγαρικές Αρχές εγκατέστησαν Βούλγαρους έποικους, κυρίως δημοσίους υπαλλήλους, εμπόρους και επαγγελματίες. Επρόκειτο στην πλειοψηφία τους για παλαιούς πρόσφυγες των αρχών του 20ού αιώνα από τις ίδιες περιοχές, που δεν είχαν ποτέ εγκαταλείψει το όνειρο να εγκατασταθούν ξανά «στην όμορφη και εύπορη βουλγαρική γη του Αιγαίου». Σύμφωνα με τα διαθέσιμα απογραφικά στοιχεία, ο αριθμός των Βουλγάρων εποίκων ανήλθε στα μέσα του 1943 περίπου σε 70.000 άτομα και ήταν εγκατεστημένοι κυρίως στις επαρχίες Σερρών, Σιδηροκάστρου και Δράμας. Πρόθεση της Σόφιας αποτελούσε η *de facto* ενσωμάτωση των κατακτημένων περιοχών στο βουλγαρικό κράτος, με απώτερο στόχο και την *de jure* προοάρτησή τους σε ενδεχόμενη νίκη των δυνάμεων του Άξονα στον πόλεμο. Σε αυτό συνηγορεί και η εκδίωξη των Ελλήνων δημοσίων υπαλλήλων από τις θέσεις τους και η αντικατάστασή τους από Βούλγαρους, παρά την αντίθετη γνώμη των Γερμανών.

Όμως η προσπάθεια εκβουλγαρισμού της περιοχής προκάλεσε σύντομα την ελληνική αντίδραση. Υπό την καθοδήγηση κυρίως του ΚΚΕ, στα τέλη του καλοκαιριού του 1941 συγκροτήθηκε η πρώτη αντιστασιακή ομάδα περίπου 200 ατόμων που δρούσε στην περιοχή της Δράμας. Μάλιστα, τη νύχτα της 28ης Σεπτεμβρίου 1941 σημειώθηκαν συντονισμένες ένοπλες επιθέσεις ανταρτών εναντίον βουλγαρικών στόχων στη Δράμα και σε χωριά της γύρω περιοχής. Η αντίδραση των βουλγαρικών Αρχών ήταν άμεση. Την επομένη ο βουλγαρικός στρατός άρχισε εκτεταμένες επιχειρήσεις, κυρίως στην επαρχία, εναντίον των εστίων αντίστασης. Αρκετές υπήρξαν οι ωμότητες που διέπραξαν οι βούλγαροι στρατιώτες, όμως η εκτέλεση περίπου 200 κατοίκων του χωριού Δοξάτο της Δράμας καταγράφηκε ως μία από τις φρικιαστικότερες σελίδες στην ιστορία της Κατοχής. Η πρώιμη αυτή αποτυχία των Ελλήνων αντιστασιακών στάθηκε πρόσκαιρη. Από τις αρχές κιόλας του 1942 τα βουνά της περιοχής γέμισαν σταδιακά από

Την άνοιξη του 1941 οι Γερμανοί κατέλαβαν την ηπειρωτική

Ο Εμφύλιος πόλεμος, που τάλαιπνεσε την Ελλάδα στην περίοδο

αντάρτες, που σύντομα συνασπίστηκαν σε διάφορες αντιστασιακές οργανώσεις. Τον Σεπτέμβριο του 1943 στην περιοχή του Παγγαίου συγκροτήθηκε το 26ο Σύνταγμα του ΕΛΑΣ, ενώ τον Ιανουάριο του 1944 διάφοροι τοπικοί οπλαρχηγοί, με την ενίσχυση των Βρετανών, συνασπίστηκαν σε μια ενιαία οργάνωση με την επωνυμία *Εθνικά Ανταρτικά Ομάδες (ΕΑΟ)*, με γενικό αρχηγό τον Αντώνιο Φωστερίδη. Αλλά και μέσα στις πόλεις,

Η ελληνική αντίδραση στην προσπάθεια εκβουλισμού

«Η προπαγάνδα αυτή εκπορεύεται μεν εκ Σόφιας, ως προκύπτει εκ των αφθόνων υλικών μέσων, τα οποία διαθέτει, ως κύρια δε όργανα έχει την εν Θεσσαλονίκη εδρεύουσαν Βουλγαρικήν Λέσχην και τους παρά τοις Γερμανικούς Φρουραρχείους ως συνδέσμοις τοποθετημένους Βουλγάρους αξιωματικούς. Ως μέσα δε μεταχειρίζονται την ψυχολογικήν βίαν, τον εκφοβισμόν, την απάτην και την εκμετάλλευσιν της πενίας ή των επισιτιστικών αναγκών, υφ' ας διατελεί ο πληθυσμός της ειρηνένης περιφέρειας, έτι δε την κατασυκοφάντησιν των ελληνικών Αρχών προς μείωσιν του κύρους αυτών αφ' ενός παρά ταις Αρχαίς Κατοχής και προς δημιουργίαν αφ' ετέρου αισθήματος μίσους του πληθυσμού κατ' αυτών... Θλίβεται η Ελληνική Κυβέρνησις βλέπουσα ότι όχι μόνον αφίνεται η Βουλγαρική προπαγάνδα να δρα ελευθέρως και να εκτείνη τους πλοκάμους αυτής εις βάρος του μακεδονικού πληθυσμού, εκμεταλλεζόμενη τας ανθρωπίνους αυτού αδυναμίας και δη τας σημερινάς αυτού στερήσεις και ανάγκας και επωφελουμένη της παρούσης καταστάσεως του Ελληνικού Κράτους, αλλά και ότι ενέργειαι Γερμανών τινών αξιωματικών, κυρίως εκ των κατωτέρων πιπτόντων θύματα της βουλγαρικής δολιότητος, ενισχύουσιν ακουσίως την προπαγάνδαν ταύτην... Η Λέσχην αυτή τείνει να καταστή Κράτος εν Κράτει με την οργάνωσιν ειδικής αστυνομίας, με την έκδοσιν δελτίων ταυτότητος, με τα ποικίλα προνόμια, των οποίων απολαμβάνουσι τα μέλη της... Η Ελληνική Κυβέρνησις νομίζει ότι ίνα η πρόθεσις αυτή της Γερμανικής Κυβερνήσεως εύρη την πρακτικήν αυτής εφαρμογήν και ίνα αποκατασταθή και βασιλεύη η γαλήνη εις την υπό την Γερμανικήν κατοχήν Ελληνικήν Μακεδονίαν δέον να τονισθή όπου δει και να καταστή σαφώς αντιληπτόν ότι ουδεμία μεταβολή οιασδήποτε φύσεως εις το υφιστάμενον καθεστώς (εδαφικόν, πολιτικόν, εκκλησιαστικόν, σχολικόν, κτλ.) θα γίνη δεκτή μέχρι της οριστικής διακανονίσεως πάντων των ζητημάτων κατά το τέλος του πολέμου».

Ρηματική Διακοίνωση Γ. Τσολάκογλου προς Γ. Άλτεμπουργκ, Αθήνα, 10 Απριλίου 1942.

Κατά τη διάρκεια της Κατοχής οι Βούλγαροι κατέβαλαν προσπά-

παρά την αυστηρή κατασταλακτική πολιτική των βουλγαρικών Αρχών, το *EAM* κατόρθωσε να συγκροτήσει διάφορες οργανώσεις ήδη από το 1942 στην Καβάλα, το 1943 στις Σέρρες και το 1944 στη Δράμα. Οι αντιστασιακές οργανώσεις πέτυχαν αρκετά με τη δράση τους εναντίον των Βουλγάρων. Όταν όμως στις 26 Οκτωβρίου 1944 ο βουλγαρικός στρατός εκκένωσε την Ανατολική Μακεδονία, βρέθηκαν αντίπαλες μεταξύ τους.

Στη διάρκεια της Κατοχής αρκετές ήταν οι προσπάθειες που κατέβαλαν οι Βούλγαροι προκειμένου να διευρύνουν τα ερείσματά τους, ακόμη και την κυριαρχία τους, δυτικότερα του Στρυμόνα. Από τις πιο εμφανείς ήταν η ίδρυση στις 24 Μαΐου 1941 στη Θεσσαλονίκη της *Βουλγαρικής Λέσχης*, ενός κατ' όνομα μόνο πολιτιστικού συλλόγου, αφού στην ουσία επρόκειτο για προπαγανδιστικό κέντρο των βουλγαρικών επιδιώξεων.

Σύμφωνα με το καταστατικό της σκοπός της Λέσχης ήταν «να εργάζεται και να συνεργάζεται διά την ηθικήν, εκπολιτιστικήν και εκπαιδευτικήν ανάπτυξιν των μελών αυτής. Να οργανώνη και να καθοδηγή την αλληλοβοήθειαν μεταξύ των Βουλγάρων της περιοχής αυτής. Να παρέχη υγιεινά, μόρφωσιν και να μεριμνά διά την σωματικήν ανάπτυξιν των μελών αυτής και των οικογενειών των της περιοχής ταύτης». Μέλη της Λέσχης μπορούσαν να γίνουν όλοι οι Βούλγαροι που είχαν γεννηθεί στη Μακεδονία αλλά και όσοι κατάγονταν από εκεί. Η προώθηση των σκοπών της Λέσχης θα γίνονταν μέσω της οργάνωσης διαλέξεων, γιορτών, εκδρομών, συναυλιών καθώς και με τη δημιουργία ταμείου αλληλοβοήθειας μεταξύ των μελών της, γυμναστικού συλλόγου και εκκλησιαστικής χορωδίας. Περίπου 20.000 ολαβόφωνοι απ' όλη την ελληνική Μακεδονία υπήρξαν μέλη της *Βουλγαρικής Λέσχης* την περίοδο της ακμής της, τη διετία 1943-1944. Βασικό κίνητρο για την εγγραφή τους φαίνεται ότι ήταν τα οικονομικά προνόμια που θα αποκοτούσαν, όπως το βοήθημα 3.000 δραχμών, η προμήθεια σε χαμηλές τιμές ειδών πρώτης ανάγκης, όπως σαπούνι, ζάχαρη, ρύζι, καφέ και πετρέλαιο, και οι υποσχέσεις για εξεύρεση εργασίας, δωρεάν ιατρική περίθαλψη και εκπαίδευση καθώς και χορήγηση αδειών ταξιδιού. Μέσα στο οίκημα της *Βουλγαρικής Λέσχης* στεγαζόταν και η βουλγαρική στρατιωτική αντιπροσωπεία, με επικεφαλής τον έφεδρο λοχαγό Δημήτριο Γεράνωφ, καθηγητή Γεωλογίας στο Πανεπιστήμιο της Σόφιας. Αποκορύφωμα της ανθελληνικής δραστηριότητας της *Βουλγαρικής Λέσχης* υπήρξε το υπόμνημα που υπέβαλε τον Φεβρουάριο του 1944 στη βουλγαρική κυβέρνηση με το οποίο ζητούσε να παραχωρηθεί πολιτικά και στρατιωτικά ολόκληρη η Μακεδονία στη Βουλγαρία, με

Τον Μάιο του 1941 ιδρύθηκε στη Θεσσαλονίκη η «Βουλγαρική

το επιχείρημα πως οι Έλληνες «οχυρούμενοι όπισθεν των Γερμανών, κακομεταχειρίζονταν τους Βουλγαρόφρονες της Μακεδονίας». Ήταν όμως αργά. Η ήττα των δυνάμεων του Άξονα στα μέτωπα του πολέμου έβαλε τέλος στα βουλγαρικά όνειρα. Στις αρχές Σεπτεμβρίου του 1944 η *Βουλγαρική Λέσχη* έκλεισε ύστερα από τρεισήμισι χρόνια λειτουργίας.

Ανάμεσα στις παραφάδες της βουλγαρικής προπαγανδιστικής δραστηριότητας στην ελληνική Μακεδονία συγκαταλέγεται ασφαλώς και το *Κομιτάτο* του οποίου πρόεδρος ήταν ο Παντελής Μακρής από το χωριό Μεσοποταμία της Καστοριάς και αντιπρόεδρος ο Λουκάς Δαμιανίδης από την Κρανιώνα. Η πρωτοβουλία για τη σύσταση του *Κομιτάτου* ανήκε στους Ιταλούς, στο πλαίσιο μιας πολιτικής κινητοποίησης των μειονοτήτων ενάντια στην ελληνική αντίσταση, ιδιαίτερα εκείνης του ΕΛΑΣ, που δραστηριοποιούνταν έντονα στην περιοχή. Όμως η ιταλική έμπνευση ίδρυση του *Κομιτάτου* δεν σημαίνει ότι αυτό δεν εξυπηρετούσε τα βουλγαρικά σχέδια. «Εδώ είναι Βουλγαρία, πάει η Ελλάδα, θάφτηκε σε 40 μέτρα» φώναζαν οι κομίτες κρατώντας τα όπλα που τους είχαν δώσει οι ιταλικές αρχές. Υπολογίζεται ότι έως τα μέσα Απριλίου του 1943 περίπου 1.600 ολαβόφωνοι είχαν εξοπλιστεί, συγκροτώντας ένα είδος αστυνομικής δύναμης στην περιοχή. Οι Οχρανίτες, όπως έγιναν γνωστά τα μέλη του *Κομιτάτου*, φορούσαν δίκωχο με τα αρχικά ИБК-СИС-ГЧ, τα οποία σημαίνουν αντίστοιχα *Ιταλοβουλγαρικό Κομιτάτο και Ελευθερία ή Θάνατος*. Από τα μέσα Απριλίου έως και τον Αύγουστο του 1943 τα μέλη του *Κομιτάτου*, υπό την καθοδήγηση των Ιταλών, ενεπλάκησαν σε αλληπάλληλες συγκρούσεις με τους αντάρτες. Η αποχώρηση των Ιταλών, τον Αύγουστο του 1943, από την περιοχή της Καστοριάς απείλησε προς στιγμήν την επιβίωση της οργάνωσης. Με απόρρητη αναφορά της προς τον Βούλγαρο πρωθυπουργό η βουλγαρική Περιφερειακή Διοίκηση Μοναστηρίου ανέλυε τα προβλήματα: «Στις σημερινές της διαστάσεις η βοήθειά μας δεν είναι σε θέση να αναπτερώσει το ηθικό του βουλγαρικού πληθυσμού και να τον ενθαρρύνει... Επί πλέον με την παθητική στάση των Ιταλών, με τις μηχανογραφίες του συνταγματάρχη Venier και με τις ερωτοτροπίες του με τους Έλληνες, ο πληθυσμός μας αισθάνεται φοβισμένος και έχει επιτακτική ανάγκη από αρχηγούς με κύρος, αποφασιστικότητα, εξυπνάδα και πείρα ώστε να αναλάβουν την ηγεσία του *Κομιτάτου*. Αν συνεχισθεί η σημερινή κατάσταση, θα επιδεινωθεί η θέση των συμπατριωτών μας, καθώς πλησιάζει ο χειμώνας και αύριο μπορούμε να

Η «Βουλγαρική Λέσχη» της Θεσσαλονίκης έκλεισε τον

αντιμετωπίσουμε πιο δυσάρεστες καταστάσεις». Για την αντιμετώπιση της κατάστασης κατέφτασε στα τέλη Οκτωβρίου του 1943 στη Δυτική Μακεδονία ο Βούλγαρος υπολοχαγός Αντόν Κάλτσεφ, ως σύνδεσμος με το εκεί γερμανικό φρουραρχείο. «Για να σώσετε τα κεφάλια σας από τους Έλληνες εθνικιστές πρέπει να εξοπλιστείτε. Με τον αγώνα αυτόν θα ολοκληρώσουμε το έργο του Ίλιντεν, θα δοθεί η δυνατότητα με την άδεια της Γερμανίας να ενωθεί η Μακεδονία. Εμείς ως Βουλγαρομακεδόνες και το βουλγαρικό κράτος δεν αγωνιζόμαστε κατά της Ρωσίας και κατά των κομμουνιστών. Έχουμε ισχυρούς πολιτικούς. Αν νικήσει η Ρωσία, δεν θα τιμωρηθούμε, εφόσον δεν πολεμάμε εναντίον της. Δεν υπάρχουν Έλληνες κομμουνιστές. Όλοι είναι εθνικιστές και αγγλόφιλοι. Το *EAM* δεν δίνει τίποτα στους Μακεδόνες» ήταν τα λόγια με τα οποία ο Βούλγαρος αξιωματικός προσπαθούσε να εμψυχώσει τους σλαβόφωνους ώστε να προσχωρήσουν στο *Κομιτάτο*. Στις σημαντικότερες αλλαγές που προώθησε ο Κάλτσεφ περιλαμβάνεται η οργανωτική αναδιάρθρωση του *Κομιτάτου* με τη μετονομασία του σε *Οχράνα* και την τοποθέτηση ενός γνωστού βουλγαρόφρονου, του Χρήστου Ρούκα, στη θέση του προέδρου, γεγονός που σηματοδότησε και την ανοικτή υποστήριξη που παρείχε πλέον στην οργάνωση η Σόφια. Καθοριστική στιγμή στην ιστορία της *Οχράνας* αποτελεί η άνοιξη του 1944, όταν η *EMEO*, μία δεξιά φασιστική οργάνωση με επικεφαλής τον Ιβάν Μιχαήλωφ, επεχείρησε να κινηθεί στα βήματα της μεσοπολεμικής προκατόχου της ιδρύοντας τρία *Εθελοντικά Τάγματα Ασφαλείας*. Όμως τα τάγματα αυτά απέτυχαν να προσελκύσουν εθελοντές από την ελληνική Μακεδονία και κατέφυγαν στην αποδοχή εθελοντών από την ηπειρωτική Βουλγαρία, όπως του Βούλγαρου υπολοχαγού Γκεόργκι Ντίμτσεφ και 35 ανδρών που εγκαταστάθηκαν στο χωριό Άθυρα της Πέλλας. Ο Ντίμτσεφ και οι ομοϊδεάτες του στράφηκαν εξ αρχής εναντίον των Ελλήνων αντιστασιακών. Σε πολλά χωριά της Έδεσσας η ελληνική διοίκηση καταλύθηκε, ενώ πραγματοποιήθηκαν δολοφονίες πολιτικών αντιπάλων τους. Από τα τέλη του καλοκαιριού του 1944 η *Οχράνα* ήρθε αντιμέτωπη με πολλά προβλήματα. Η διαφανόμενη ήττα των πολιτικών της πατρώνων αλλά και η ίδρυση μιας νέας οργάνωσης στον χώρο των σλαβόφωνων, του *ΣΝΟΦ*, που είχε μάλιστα την υποστήριξη των Γιουγκοσλάβων Παρτιζάνων, την υποχρέωσαν να συνδιαλεχθεί. Αλληπάλληλες συναντήσεις του Ντίμτσεφ με ηγετικά στελέχη του *ΣΝΟΦ*, με σκοπό τη συγχώνευση των δύο οργάνωσεων και τον αγώνα για μια ενιαία και ανεξάρτητη Μακεδονία, απέβησαν τελικά άκαρπες.

Ο Αντόν Κάλτσεφ, υπολοχαγός του βουλγαρικού στρατού, που

Και σαν να μην έφτανε αυτό, ο Ντίτσεφ συνελήφθη από τους Παρτιζάνους του Τίτο στα Σκόπια με την κατηγορία της κατασκοπείας, όταν μετέβη εκεί σε μια απέλπιδα προσπάθεια να διαπραγματευτεί με την τοπική ηγεσία για τους όρους μιας ενδεχόμενης συνεργασίας. Λίγες ημέρες αργότερα, στις 9 Σεπτεμβρίου 1944, ο σοβιετικός στρατός εισήλθε στη Βουλγαρία. Το γεγονός αυτό στάθηκε η ταφόπλακα στα σχέδια των Βουλγάρων αξιωματικών που παρέμειναν στην ελληνική Μακεδονία. Οι γερμανικές Αρχές διέλυσαν όλους τους εναπομείναντες πυρήνες της *Οχράνα*, θέτοντας έτσι τέλος σε ένα αμφιλεγόμενο εγχείρημα των Βουλγαρικών αλυτρωτικών εθνικιστικών κύκλων. Πολλοί από τους πρώην Οχρανίτες επέστρεψαν απογοητευμένοι στα σπίτια τους, άλλοι πάλι μεταπήδησαν στο *ΣΝΟΦ*, ενώ κάποιοι κατέφυγαν στα Σκόπια. Ήταν εμφανές ότι οι συσχετισμοί των δυνάμεων είχαν πλέον αλλάξει. Οι Βούλγαροι αποχωρούσαν οριστικά, ενώ στο προσκήνιο αναδύθηκε η Γιουγκοσλαβία του Τίτο.

Η στάση του ΚΚΕ

Η περίοδος της Κατοχής στην Ελλάδα προκάλεσε βαθιές ανακατατάξεις σε όλα τα επίπεδα. Μία από αυτές υπήρξε αναμφισβήτητα η ανάδειξη του *EAM* στη σημαντικότερη και πολυπληθέστερη αντιστασιακή οργάνωση. Το *EAM* εξαρχής υπερασπίστηκε με σθένος την ελληνικότητα της Μακεδονίας. Σε μεγάλη συγκέντρωσή του μάλιστα στην Αθήνα, τον Ιούλιο του 1943, κυριάρχησε το σύνθημα «Η Μακεδονία είναι και θα παραμείνει ελληνική». Η στάση αυτή είχε αναπόφευκτα οδηγήσει σε ψύχρανση των σχέσεων του ΚΚΕ με το Κομμουνιστικό Κόμμα Γιουγκοσλαβίας (*ΚΚΓ*). Ενδεικτική των πεποιθήσεων των Ελλήνων κομμουνιστών ήταν η δήλωση του Ανδρέα Τζήμα, τον Ιούνιο του 1944, στον επικεφαλής της σοβιετικής στρατιωτικής αποστολής στο επιτελείο του Τίτο, στρατηγό Ν. Κορνέγιεφ, ότι «οι εντυπώσεις των Γιουγκοσλάβων για την Ελλάδα και οι πληροφορίες που μεταδίδουν δεν είναι καθόλου αντικειμενικές... Μην κατανοώντας τη θέση μας στο Μακεδονικό ζήτημα, μας προκαλούν πολλές δυσκολίες στα σύνορα. Πολλά στελέχη τους στα σύνορα διαδίδουν ότι ο στρατός μας είναι φασιστικός, ότι στην ΚΕ του ΚΚΕ δρα η *Ιντέλιτζεντ Σέρβις*. Εμπόδισαν τους Μακεδόνες να λάβουν μέρος στις εκλογές της *Πολιτικής Επιτροπής Εθνικής Απελευθέρωσης*. Και αυτό παρά τη θερμή υποδοχή και υποστήριξη που βρίσκουν σε μας. Απευθύνομαι σε εσάς με την παράκληση να μεσολαβήσετε για τη διόρθωση του κακού. Οι Γιουγκοσλάβοι

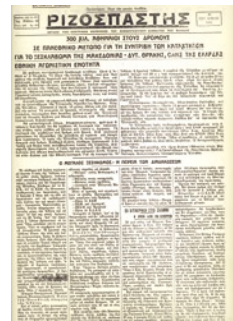

Τα σχέδια των Βουλγάρων αξιωματικών που βρίσκονταν στην

θέλουν εξαιτίας 120.000 Μακεδόνων να χάσουμε όλο τον ελληνικό λαό, του οποίου η ευαισθησία για τα εθνικά θέματα το τελευταίο διάστημα έχει αναπτυχθεί σε πολύ υψηλό βαθμό. Αυτή την ευαισθησία θέλουν να εκμεταλλευθούν όλες οι εξόριστες ελληνικές κυβερνήσεις για να αναπτύξουν στον ελληνικό λαό τη Μεγάλη Ιδέα και το σλαβινισμό». Εξάλλου ο γραμματέας της ΚΕ του ΚΚΕ, σε συνομιλία που είχε με τον Τίτο, δήλωσε ότι δεν μπορούσε να γίνει λόγος για αυτοπροσδιορισμό των Μακεδόνων, γιατί απλώς μακεδονικός λαός δεν υπήρχε.

Στα μέσα Νοεμβρίου του 1944 αντιπροσωπεία του ΚΚΕ υπό τον Στέργιο Αναστασιάδη και τον Μπαρμπαλέξη βρέθηκε, μαζί με Βούλγαρους απεσταλμένους, στο Βελιγράδι για συνομιλίες. Το Μακεδονικό ζήτημα αποτέλεσε το πρώτο θέμα συζήτησης. Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε και στις πολυάριθμες δηλώσεις του Σφέτοβαρ Βουκμάνοβιτς-Τέμπο και του Μιχαήλο Αποστόλοκι για προσχώρηση της ελληνικής Μακεδονίας στη Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας. Η θέση του ΚΚΕ υπήρξε σαφής και ξεκάθαρη: «Αναγνωρίζουμε ότι στη Φλώρινα και στην Καστοριά υπάρχουν Μακεδόνες... εάν αναγνωρίζαμε όμως τώρα αυτό το δικαίωμα των Μακεδόνων, θα χάναμε την επιρροή μας στην Ελλάδα. Εξαιτίας 200.000 Μακεδόνων δεν μπορούμε να χάσουμε την υποστήριξη 8 εκατομμυρίων Ελλήνων». Στις συναντήσεις του Βελιγραδίου, τον Νοέμβριο του 1944, φαίνεται επίσης ότι το ΚΚΕ εξασφάλισε την υπόσχεση του Τίτο ότι η Γιουγκοσλαβία θα βοηθούσε πολύπλευρα τους Έλληνες κομμουνιστές, σε περίπτωση ένοπλης σύρραξης στην Ελλάδα.

Ακολούθησαν τα *Δεκεμβριανά*, στη διάρκεια των οποίων φανερώθηκε η έλλειψη σοβιετικού ενδιαφέροντος για τις εξελίξεις στην Ελλάδα. «Εξηγήστε προσωπικά, προσεκτικά και φιλικά στον Ρούσο ότι στα πλαίσια της σημερινής κατάστασης οι Έλληνες φίλοι δεν μπορούν να βασίζονται σε δραστήρια ανάμειξη και βοήθεια από εδώ» πληροφορούσε τον Γκ. Δημητρώφ ο υπουργός Εξωτερικών της ΕΣΣΔ, Μολότωφ. Σχεδόν ταυτόχρονα ο Τίτο διεμήνυσε στους Έλληνες κομμουνιστές να μην αναμένουν καμία συνδρομή από τη Γιουγκοσλαβία. Επρόκειτο προφανώς για αθέτηση υπεσχημένων, η οποία πολύ σύντομα αποδείχθηκε οδυνηρή για το ΚΚΕ. Λίγες ημέρες αργότερα, στις 10 Ιανουαρίου 1945, ο Στάλιν σε τηλεφωνική του συνδιάλεξη με τον Δημητρώφ επιβεβαίωσε τη διαφωνία του για τις ενέργειες του ΚΚΕ: «Εγώ συμβούλευα τους Έλληνες να μην ξεκινήσουν αυτόν τον αγώνα. Οι άνθρωποι του ΕΛΑΣ δεν έπρεπε να φύγουν

Πρωτοσέλιδο της εφημερίδας «Ριζοσπάστης», με αναφορά

Στις συνομιλίες εκπροσώπων του ΚΚΕ με Βούλγαρους και

από την κυβέρνηση του Παπανδρέου... Είναι φανερό ότι περίμεναν να κατέβει ο Κόκκινος Στρατός μέχρι το Αιγαίο Πέλαγος... Εμείς δεν μπορούμε να στείλουμε στην Ελλάδα στρατεύματά μας. Οι Έλληνες έκαναν βλακεία...».

Ένα ακόμη σημείο τριβής στις σχέσεις του ΚΚΕ με τα αστικά κόμματα αποτέλεσε η αντιλήψη του για τις εθνικές διεκδικήσεις. Το ΚΚΕ διαφωνούσε με τις προς Βορράν ελληνικές εθνικές διεκδικήσεις, αφού αναγνώριζε στις συγκεκριμένες χώρες ομογάλακτα κομμουνιστικά κόμματα. Επικρούσε όμως αντίθετα τη διεκδίκηση της Κύπρου, των Δωδεκανήσων και –υπό προϋποθέσεις– της Βορείου Ηπείρου, αφού στις περιοχές αυτές διαβιούσαν συμπαγείς ελληνικοί πληθυσμοί. Η 11η Ολομέλεια, τον Απρίλιο του 1945, με την απόφασή της διακήρυξε την προσήλωση του ΚΚΕ στην «ασφάλεια των συνόρων, με την ειρηνική επίλυση των διαφορών με τα γειτονικά κράτη και την αδελφική συνεργασία όλων των λαών της Βαλκανικής». Στην απόφαση επίσης του Πολιτικού Γραφείου της ΚΕ του ΚΚΕ, την 1η Ιουνίου 1945, καθορίστηκε με σαφήνεια η πολιτική του κόμματος στο θέμα των εθνικών διεκδικήσεων: «Το ΚΚΕ είναι απόλυτα αντίθετο προς κάθε βίαιο εξωτερικό τυχοδιωκτισμό, που θα έμπλεκε το λαό μας σε περιπέτειες. Όμως το ΚΚΕ, που έδειξε τον άδολο και αμόλυντο πατριωτισμό του πάντα με έργα, σέβεται απόλυτα το εθνικό αίσθημα του λαού και το εκπροσώπησε και στις 28 του Οκτώβρη του 1940 και στο διάστημα της φασιστικής χιτλερικής Κατοχής και σήμερα αντάξια. Διακηρύσσει, χωρίς καμιά επιφύλαξη, την αναμφισβήτητη ελληνικότητα των Δωδεκανήσων και της Κύπρου... Το ΚΚΕ αναγνωρίζει απόλυτα την ανάγκη της εξασφάλισης και της εγγύησης των ελληνικών συνόρων, της εθνικής ακεραιότητας και ανεξαρτησίας».

Ωστόσο στις 29 Μαΐου 1945 το ΚΚΕ γύρισε σελίδα στην ιστορία του. Ένας μύθος από τα παλιά, ο επί σειρά ετών φυλακισμένος ηγέτης του Νίκος Ζαχαριάδης, επέστρεψε με αεροπλάνο της RAF θριαμβευτής από το Ντακάου. Η ρήση του Βασίλη Μπαρτζιώτα «το κόμμα είναι ο Ζαχαριάδης και ο Ζαχαριάδης είναι το κόμμα» επρόκειτο πολύ σύντομα να υλοποιηθεί και πρακτικά. Ο κομμουνιστής αρχηγός έμελλε να δώσει στο ΚΚΕ νέα ορμή, κατευθύνοντάς το σε δυναμικές όσο και ρηξικέλευθες θέσεις.

Η αρχή των αλλαγών εντοπίζεται κιόλας έναν μήνα αργότερα. Κατά το κλείσιμο των εργασιών της 12ης Ολομέλειας του ΚΚΕ (25-27 Ιουνίου 1945), ο Ζαχαριάδης διακήρυξε την υιοθέτηση της γραμμής της αυτοδιάθεσης των λαών. Στο πλαίσιο αυτό

Την περίοδο των «Δεκεμβριανών», στα τέλη του 1944, έγινε

«Ο εθνικός μας φάκελος επήρε το σχήμα ενός μυθικού Βατράχου. Ενός Βατράχου που εφούσκωσε έξαλλα και έγινε μαμούθ. Και το έξαλλο αυτό μαμούθ κουτουλάει προς όλες τις κατευθύνσεις. Κουτουλάει στους δρόμους της Αθήνας και φωνάζει “Μεγάλη Ελλάδα” και “Σόφια”! Κουτουλάει στους δρόμους της Θεσσαλονίκης και βρυχάται “Σόφια-Μόσχα”! Κουτουλάει το έξαλλο σοβινιστικό μαμούθ εναντίον της νέας Αλβανίας που είναι σύμμαχος στον αγώνα κατά των κοινών μας εχθρών. Κουτουλάει –ούτε λίγο ούτε πολύ– εναντίον της νέας Γιουγκοσλαβίας. Κουτουλάει, φυσικά, με προαιώνια μανία εναντίον της νέας Βουλγαρίας και από τη φόρα οι κουτουλιές φτάνουν ως το... Κρεμλίνο. Αλλά το έξαλλο σοβινιστικό μαμούθ είναι πονηρό. Δεν κουτουλάει διόλου προς Ανατολάς. Εκεί βρίσκεται η «σύμμαχος Τουρκία» και δεν χάλασε ο κόσμος – σύμμαχος είναι αν έχει άνομες βλέψεις πάνω στα Δωδεκάνησα και αν δεν έπαψε ποτέ να θεωρεί τη Σάμο, τη Χίο, τη Μυτιλήνη σαν «φυσικό προκάλυμμα και προέκταση» των τουρκικών ακτών. Δεν κουτουλάει το πονηρό μαμούθ προς τα νοτιοανατολικά. Γιατί βρίσκεται εκεί ένα όμορφο και πλούσιο νησί που λέγεται Κύπρος. Και κάνει «τζιζ» ... ο έξαλλος και εκτός τόπου σοβινισμός της Δεξιάς τείνει να χαντακώσει τις πραγματικές εθνικές διεκδικήσεις που προβάλλει ο λαός μας... διεκδικήσεις που όχι μόνον δεν φέρουν τη χώρα μας σε καμία σύγκρουση με γειτονικές χώρες, αλλά αντίθετα ανοίγουν τον δρόμο για μια αδελφική συνεργασία μαζί τους, μέσα στις συνθήκες της νέας δημοκρατικής και αντιφασιστικής Ευρώπης. Η ανεξαρτησία και ακεραιότητα της χώρας μας αποτελεί την πρώτη εθνική διεκδίκηση του λαού μας. Όλες του οι επαρχίες, βόρειες και νότιες, είναι εθνικά ισοτίμες και πολύτιμες, είναι επαρχίες ελληνικές... Μέσα στα πλαίσια της εθνικής ανεξαρτησίας και ακεραιότητας της χώρας ο ελληνικός λαός επιθυμεί πλήρη ισοτιμία και ισοπολιτεία για όλους τους κατοίκους και για όλες τις εθνικές μειονότητες, ανεξάρτητα από εθνική, φυλετική και θρησκευτική διαφορά... Πρωταρχική εδαφική απαίτηση του ελληνικού λαού είναι η προσάρτηση των Δωδεκανήσων... Εξίσου πρωταρχική διεκδίκηση του ελληνικού λαού είναι η ελληνική Κύπρος. Η Βόρειος Ήπειρος αποτελεί ένα περίπλοκο πρόβλημα. Δηλητηριάζει τώρα και τριάντα χρόνια τις σχέσεις των δύο αδελφών λαών... το βορειοπειρωτικό ζήτημα, από τα πιο περίπλοκα των Βαλκανίων, δεν είναι δυνατόν να λυθεί παρά μόνον από το λαό τον ίδιο της Βορείου Ηπείρου. Κι αυτό θα γίνει πάλι με δημοψήφισμα, σύμφωνα με τον χάρτη του Ατλαντικού... Η ελληνική Δεξιά ζητάει περίπου ολόκληρη τη σερβική Μακεδονία, αδιάφορο αν

δεν ζει εκεί ούτε ένας Έλληνας και αδιάφορο αν αυτό θα εσήμαινε βέβαια πόλεμο με τον τακτικόν στρατόν του Τίτο, που θα πει ένα εκατομμύριο άνδρες αυτή τη στιγμή. Αν ο πρωθυπουργός στρατάρχης Τίτο και οι συνεργάτες του γιουγκοσλαβικού συνασπισμού της Αριστεράς είχαν τα μυαλά που έχει η ελληνική Δεξιά θα ζητούσαν βέβαια εις αντάλλαγμα τη Θεσσαλονίκη... Εκεί όμως που είναι στο φόρτε του ο έξαλλος σοβινισμός είναι η καταβρόχηση του χάρτη της Βουλγαρίας. Τουλάχιστον την νότιον Βουλγαρία! Οι μεν, ολόκληρον την Ανατολικήν Ρωμυλιαν οι δε, την ίδια τη Σόφια οι άλλοι. Δεν σκέφτηκαν ποτέ ότι ούτε ένας Έλληνας δεν ζει στα εδάφη αυτά».

Φωτογραφία από την υποδοχή του Νίκου Ζαχαριάδη στην

ζήτησε να εφαρμοστεί και για τη «μακεδονική» μειονότητα της Ελλάδας η αρχή της ισοτιμίας και του σεβασμού της. Επέρριψε παράλληλα τις ευθύνες στους Βρετανούς τόσο για τη Συμφωνία του Λιβάνου όσο και για τα *Δεκεμβριανά*. Τέλος προκειμένου να αντιμετωπιστεί δραστικά η *λευκή Τρομοκρατία*, ο γήγης του ΚΚΕ προέτρεψε σε οργανωμένη και μαζική αυτοάμυνα.

Στις 29 Ιουνίου το Πολιτικό Γραφείο του ΚΚΕ εξέδωσε ανακοίνωση υπογεγραμμένη από τον Ζαχαριάδη, με την οποία γνωστοποιούσε ότι απέκρουε κατηγορηματικά και απόλυτα κάθε εδαφική αξίωση σε βάρος της Ελλάδας, από όπου και αν προερχόταν. Κατήγγειλε επίσης όσους επεδίωκαν να εμφανίσουν το ΚΚΕ ως κόμμα αντεθνικό, υποστηρίζοντας ότι ο θόρυβος για τις ελληνικές διεκδικήσεις ήταν τεχνητός και αποσκοπούσε στη δημιουργία ευνοϊκής ατμόσφαιρας, δεκτικής σε πραξικοπηματικές ενέργειες. Γινόταν έτσι εμφανές ότι η πατριωτική παράδοση του ΕΑΜ αποτελούσε βαριά κληρονομιά, την οποία το ΚΚΕ ακολουθούσε χωρίς ιδιαίτερες αποκλίσεις. Άλλωστε και το διεθνές περιβάλλον δεν εννοούσε διαφορετικές προσεγγίσεις.

Λίγες ημέρες αργότερα, η *Λαϊκή Φωνή* δημοσίευσε σε συνέχειες οδοιπορικό στη Δυτική Μακεδονία, όπου περιγράφονταν με μελανά χρώματα οι διακρίσεις και η καταπίεση του σλαβόφωνου πληθυσμού: «Σ' ολόκληρο το νομό της Φλώρινας κυριαρχεί η πιο μαύρη μοναρχική τρομοκρατία. Οι αγωνιστές δέρνονται, κακοποιούνται, βασανίζονται, φυλακίζονται. Οι Σλαβόφωνοι χαρακτηρίζονται γενικά και αδιάκριτα όργανα της *Οχράνας* και υφίστανται παντοίεστροπες πιέσεις. Οι Χίτες και οι εξοπλισμένοι μοναρχικοί μπράβοι οργιάζουν. Χιλιάδες αγροτών φεύγουν στα χωράφια και στα βουνά για ν' αποφύγουν

τις διώξεις, τους τραυματισμούς, το αλύπτο ξύλο κι ένα σωρό άλλες βαρβαρότητες... Πάνω από 200 δημοκρατικοί πολίτες σαπίζουν στις φυλακές, ύστερα από ψεύτικες κατηγορίες για εκτελέσεις και συνεργασία με την *Οχράνα*».

Προχωρώντας σε έναν απολογισμό της δράσης των δεξιών κρατικών και παρακρατικών στρατιωτικών ομάδων, η εφημερίδα *Ελεύθερη Ελλάδα* υποστήριξε ότι στις αρχές Αυγούστου του 1945 είχαν εγκλειστεί στις ελληνικές φυλακές 21.000 άτομα, ενώ είχαν φονευθεί, χωρίς να δικαστούν, 500 άτομα. Τα στοιχεία αυτά διογκώθηκαν εντυπωσιακά τους επόμενους μήνες. Με βάση το υπόμνημα που κατέθεσε το *ΕΑΜ* στον ΟΗΕ, τη χρονική περίοδο από 12 Φεβρουαρίου 1945 έως 31 Μαρτίου 1946, 84.931 ήταν οι συλληφθέντες, 31.632 άτομα βασανίστηκαν και 6.671 είχαν τραυματιστεί, ενώ σε 1.289 ανέρχονταν οι νεκροί. Η κατάσταση μάλιστα εκτραχύνθηκε ακόμη περισσότερο μετά την ψήφιση από τη Βουλή, στις 18 Ιουνίου 1946, του περίφημου *Ψηφίσματος Γ'* που επέτρεπε την επιβολή «εκτάκτων μέτρων αφορώντων την Δημόσιαν τάξιν και ασφάλειαν» οδηγώντας έτσι στο δικαστήριο και από εκεί συχνά στην εξορία εκατοντάδες στελέχη του *ΚΚΕ*. Το *Ψήφισμα Γ'* αντικατέστησε τον αναγκαστικό νόμο 890 της 5ης Φεβρουαρίου 1946, ο οποίος προέβλεπε την τιμωρία ατόμων που είχαν «έκδηλο σκοπό» την «απόσπασ» ή την «αυτονόμηση» τμημάτων της επικράτειας και επέβαλε ποινές φυλάκισης τουλάχιστον έξι μηνών στους ενόχους.

Τον Σεπτέμβριο του 1945 συνήλθε στη Θεσσαλονίκη η 2η Συνδιάσκεψη της οργάνωσης περιοχής Μακεδονίας-Θράκης του *ΚΚΕ*. Σε αυτήν διακηρύχθηκε εκ νέου η ελληνικότητα της Μακεδονίας και της Θράκης. Όμως έναν μήνα αργότερα στον κινηματογράφο *Τιτάνια* επί της οδού Πανεπιστημίου στην Αθήνα άρχισε τις εργασίες του το 7ο Συνέδριο του *ΚΚΕ*. Στην ομιλία του ο Ζαχαριάδης καταδίκασε υπό τη σκέπη τεράστιων πορτραίτων των Μαρξ, Ένγκελς, Λένιν και Στάλιν τις «εξολοθρευτικές μεθόδους που εφαρμόζει ο φασισμός του μαύρου μετώπου έναντι της σλαβομακεδονικής μειονότητας» και τόνισε ότι ο απόλυτος σεβασμός των δικαιωμάτων της καθώς και η παραχώρηση σε αυτήν καθεστώτος πλήρους εθνικής, θρησκευτικής και γλωσσικής ισοτιμίας αποτελούσε βασική προϋπόθεση για την ειρηνική συμβίωση με τις γιουγκοσλαβικές δημοκρατίες. Παράλληλα, εξέφρασε την πεποίθηση ότι με αυτόν τον τρόπο θα αποφεύγονταν οι διενέξεις, οι λανθασμένες ερμηνείες και οι λογομαχίες για την ελληνική Μακεδονία, «που σήμερα κατοικείται κατά 90% από Έλληνες και αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα

Εκτελέσεις κατηγορουμένων για συμμετοχή σε ενέργειες που

της ελληνικής επικράτειας». Το ενδιαφέρον του Ζαχαριάδη για τους σλαβόφωνους διαφάνηκε ακόμη και από το γεγονός ότι ο Ανδρέας Τζήμας δεν τοποθετήθηκε στην Κεντρική Επιτροπή του κόμματος, αλλά στάλθηκε, ως ο πλέον ειδικός, στις περιοχές Φλώρινας και Καστοριάς με το αξίωμα του κομματικού γραμματέα. Επίσης το συνέδριο διαδήλωσε τον «πατριωτικό» χαρακτήρα του κόμματος, επιβεβαίωσε τις εθνικές διεκδικήσεις στην Κύπρο και στα Δωδεκάνησα, ενώ για πρώτη φορά αποφάσισε πως «αν η πλειοψηφία των δημοκρατών ταχθεί υπέρ μιας άμεσης στρατιωτικής κατάληψης της Βορείου Ηπείρου από τον ελληνικό στρατό, το κόμμα θα διατηρήσει τις αντιρρήσεις του, αλλά θα σεβαστεί την απόφαση της πλειοψηφίας». Ήταν ένα μάλλον ήρεμο συνέδριο, ο τελευταίος σταθμός στην κυρίαρχη έως τότε άποψη των Ελλήνων κομμουνιστών ότι το ζήτημα της διακυβέρνησης της χώρας μπορούσε να διευθετηθεί με πολιτικά μέσα.

Το 1946 βρήκε την ηγεσία του ΚΚΕ να προβληματίζεται έντονα, αναφορικά με την πολιτική που έπρεπε να υιοθετήσει στην αντιπαράθεσή της με τον αστικό πολιτικό κόσμο. Οι εκλογές είχαν ήδη προκηρυχθεί για τον Μάρτιο και τα περιθώρια για λάθος χειρισμούς είχαν στενέψει απελπιστικά. Μπροστά στα νέα δεδομένα, στα μέσα Φεβρουαρίου του 1946 συνήλθε στην Αθήνα η 2η Ολομέλεια της ΚΕ του ΚΚΕ. Στην πολιτική της απόφαση, ανάμεσα στα άλλα, επιβεβαιώθηκε η θέση του κόμματος πως τα σύνορα της Ελλάδας θεωρούνταν ιερά και απαραβίαστα και πως η Κύπρος και τα Δωδεκάνησα θα έπρεπε να ενωματοωθούν στην ελληνική επικράτεια. Παράλληλα το ΚΚΕ «καταγγέλλει τις μηχανορραφίες της αντίδρασης που χρηματοδοτεί και οργανώνει την αυτονομιστική κίνηση στη Μακεδονία, με μοναδικούς σκοπούς τη συκοφάντηση του ΚΚΕ και τη δημιουργία προστριβών με τους βόρειους γείτονες της χώρας. Θεωρεί σαν ύψιστο ζωτικό εθνικό συμφέρον για την Ελλάδα την πραγματοποίηση μιας ισότιμης δημοκρατικής και ειρηνικής συνεργασίας και συνεννόησης με τους βόρειους γείτονες Αλβανία, Γιουγκοσλαβία και Βουλγαρία». Σηπλίτευσε επίσης «τις καταδιώξεις και βιαιοπραγίες του επίσημου ελληνικού κράτους ενάντια στο σλαβόφωνο μακεδονικό πληθυσμό», που είχαν ως αποτέλεσμα την ενίσχυση των αυτονομιστικών στοιχείων. Διαβεβαίωσε ακόμη ότι το ΚΚΕ «δεν θα πάψει να παλεύει για ν' αναγνωριστούν τα δίκαια και η ισοτιμία στους Σλαβόφωνους που ζουν στην ελληνική Μακεδονία μέσα στα πλαίσια της ελληνικής επικράτειας». Εξάλλου κατά τη 2η Ολομέλεια συζητήθηκε

Στημιότυπα από τους εορτασμούς για τα δύο χρόνια της

εκτενώς και η στάση του κόμματος στις επερχόμενες εκλογές. Τελικά προκρίθηκε η αποχή από μια εκλογική αναμέτρηση, που με τις υπάρχουσες συνθήκες φάνταζε στους Έλληνες αριστερούς ως παρωδία. Επρόκειτο, κατά τα φαινόμενα, για μια κρίσιμη απόφαση που ισοδυναμούσε με μεταστροφή της έως τότε επίσημης κομματικής γραμμής για την υιοθέτηση και χρήση αποκλειστικά πολιτικών μεθόδων και την αποδοχή επαναστατικών μέσων για την επίτευξη του στόχου.

Η επιδείνωση των σχέσεων του ΚΚΕ με τα αστικά κόμματα, ήδη από τα μέσα του 1945, οδήγησε την ηγεσία του και στην εντατικοποίηση των επαφών με τα υπόλοιπα κομμουνιστικά κόμματα. Παραμονές των εκλογών της 31ης Μαρτίου 1946, ο Ζαχαριάδης πέρασε από το Βελιγράδι καθ' οδόν προς την Πράγα. Σε συνομιλίες που είχε εκεί με τους Τίτο, Ράνκοβιτς και Τζίλας αποφασίστηκε η καταφυγή στη Γιουγκοσλαβία περίπου 20.000 ατόμων, που διώκονταν από τα «μοναρχοφασιστικά» στρατεύματα.

Στις 25 Αυγούστου 1946, στο πλαίσιο των τακτικών επαφών του ΚΚΕ με το ΚΚΓ, επισκέφθηκαν το Βελιγράδι οι Γ. Ιωαννίδης και Π. Ρούσος στοχεύοντας στην πλήρη αποκατάσταση των σχέσεων με το ΚΚΓ και τη Σοβιετική Ένωση για την εξασφάλιση βοήθειας. Δύο μήνες μετά, στις 14 Οκτωβρίου, ο Ιωαννίδης και ο Ι. Καραϊβάνοφ ως εκπρόσωπος του ΚΚΓ, υπέγραψαν ειδική συμφωνία, με βάση την οποία οι δυνάμεις του ΝΟΦ θα δρούσαν στο εξής ενταγμένες στο ΚΚΕ. Ο Τίτο υποσχέθηκε να επιτρέψει τη λειτουργία εντός της Γιουγκοσλαβίας παράνομου ραδιοσταθμού των ανταρτών και να ενισχύσει τους αντάρτες με όπλα και πολεμοφόδια, οργανώνοντας έτσι την πολεμική προετοιμασία των στρατιωτικών στελεχών του ΚΚΕ. Δεσμεύθηκε, τέλος, να διασφαλίσει τη δυνατότητα πιθανής δραστηριοποίησης σε Γιουγκοσλαβικό έδαφος της ηγεσίας του ΚΚΕ, με επικεφαλής τον Ζαχαριάδη. Παράλληλα, ανήμερα της εθνικής εορτής της 28ης Οκτωβρίου 1946, ανακοινώθηκε η ίδρυση του Γενικού Αρχηγείου του Δημοκρατικού Στρατού Ελλάδας (ΔΣΕ). Έτσι λοιπόν δύο χρόνια μετά την ψυχρολουσία του ΚΚΕ από τη μεταστροφή του Τίτο, όλα ήταν έτοιμα για την είσοδο στην ένοπλη σύγκρουση του ελληνικού Εμφυλίου Πολέμου. Στο εσωτερικό της χώρας το κόμμα διέθετε έναν συγκροτημένο στρατό, αξιόμαχο και δυναμικό. Στο εξωτερικό από την άλλη, είχε προνοήσει εγκαίρως για την εξασφάλιση επιμελητείας και υποστήριξης.

Δεν αποτελεί υπερβολή το γεγονός ότι η ηγεσία του ΚΚΕ προσδοκούσε πολλά από τη στράτευση του ολαβόφωνου πληθυσμού στο πλευρό της. Είχε βέβαια την πεποίθηση

Η 2η Ολομέλεια της ΚΕ του ΚΚΕ που συνήλθε στην Αθήνα τον

Το Γενικό Αρχηγείο του Δημοκρατικού Στρατού Ελλάδας (ΔΣΕ)

πως η πολιτική της εθνικής ισοτιμίας των μειονοτήτων που προωθούσε της παρείχε το απαραίτητο ιδεολογικό πλαίσιο για την προώθηση μιας τέτοιας πολιτικής. Υποτίμησε ωστόσο το γεγονός ότι εντός της ολαβομακεδονικής ηγεσίας είχε συγκροτηθεί μια διόλου ευκαταφρόνητη ομάδα, η οποία συνειδητά προωθούσε την πολιτική της

«Σεβαστέ σύντροφε,

Τον τελευταίο χρόνο, από Μάρτη του 1946 και δω, η κατάσταση στην Ελλάδα οξύνθηκε και πήρε τη μορφή του ένοπλου αγώνα... Παρά την ολόπλευρη υποστήριξη που ο μοναρχοφασισμός έχει απόν αγγλοαμερικανικό ιμπεριαλισμό δε μπόρεσε και δε μπορεί –αυτό δείχνουν τα γεγονότα– να καθυποτάξει και να εξουδετερώσει το λαϊκό δημοκρατικό κίνημα, και το δημοκρατικό στρατό του... Παρά το γεγονός ότι στις πόλεις καθυστερεί ακόμα –σε σχέση με την ύπαιθρο– η μαχητική ένοπλη λαϊκή αντίσταση, με βάση την ώρα τώρα εξέλιξη της κατάστασης και το συσχετισμό δυνάμεων που υπάρχει μέσα στη χώρα και παρά την ανοιχτή τώρα παρέμβαση και του αμερικάνικου ιμπεριαλισμού, οι δυνατότητες για ν' ανατρέψουμε τα πιο πάνω σχέδια του μοναρχοφασισμού και των ξένων υποστηρικτών του υπάρχουν. Ο ΔΣΕ έχει όλες τις δυνατότητες απτήν πλευρά του ανθρώπινου υλικού και μέσα σε σύντομα χρονικά όρια να φτάσει τις 50.000...

Το πιο νευραλγικό και ασθενικό για το μοναρχοφασισμό σημείο από κοινωνική, οικονομική, πολιτική, εθνική, στρατιωτική και γεωγραφική (άποψη) είναι η Βόρεια Ελλάδα, δηλαδή, κυρίως η ελληνική Μακεδονία και Θράκη. Αντίθετα για το ΔΣΕ εδώ συγκεντρώνονται οι πιο ευνοϊκές προϋποθέσεις. Ουσιαστική σημασία έχει εδώ το γεγονός ότι ο ΔΣΕ διαθέτει πρωτοβουλία στο διάλεγμα του σημείου όπου θα χτυπήσει. Εδώ, λοιπόν, πρέπει ο ΔΣΕ να καταφέρει αποφασιστικό χτύπημα, ενάντια στο μοναρχοφασισμό, συγκεντρώνοντας την κύρια προσπάθειά του ενάντια στο κέντρο της περιοχής αυτής... Επιτρέψτε να σας εκφράσω την ευγνωμοσύνη του ΚΚΕ για όσα κάνετε για μας. Αυτό το αισθάνεται και ο λαός μας που νοιώθει ενστικτώδικα και κατάκαρδα τη Νέα Γιουγκοσλαβία, το λαό της και το Στρατάρχη της, γιατί νοιώθει ότι το κύριο στήριγμά του απόξω είναι αυτοί».

Επιστολή Ζαχαριάδη στον Τίτο, 22 Απριλίου 1947.

απόσχισης της ελληνικής Μακεδονίας και την προσχώρησή της στη Λαϊκή Δημοκρατία της Μακεδονίας (ΛΔΜ). Η αποσχιστική αυτή σλαβομακεδονική ομάδα εκδήλωσε ανοικτά τις προθέσεις της εντός του 1948 και ιδίως μετά τη ρήξη του Τίτο με την Κομμουνιστική Γιουγκοσλαβική Βοήθεια προς τους Έλληνες κομμουνιστές αντάρτες εξανάγκασε τον Ζαχαριάδη να στραφεί προς τους σλαβόφωνους σε αναζήτηση εφεδρειών, απαραίτητων για τη συνέχιση του ένοπλου αγώνα. Ήταν όμως η ώρα των ακριβών ανταλλαγμάτων, η αλλαγή μιας πολιτικής που το ΚΚΕ προωθούσε επί σειρά ετών στο Μακεδονικό ζήτημα, αλλά οι ακτιβιστές Σλαβομακεδόνες θεωρούσαν ανεπαρκή και «γραικομάνικη».

Η επίσημη μεταστροφή της πολιτικής του ΚΚΕ αναφορικά με το Μακεδονικό ζήτημα αποκαλύφθηκε στη διάρκεια της 5ης Ολομέλειας, στις 30 και 31 Ιανουαρίου 1949. Μια

Στις αρχές του 1949 η 5η Ολομέλεια αναγνώρισε το δικαίω-

«...Στη βόρεια Ελλάδα ο μακεδονικός λαός τάδωσε όλα για τον αγώνα και πολεμά με μια ολοκλήρωση ηρωισμού και αυτοθυσίας που προκαλούν το θαυμασμό. Δεν πρέπει να υπάρχει καμία αμφιβολία ότι σαν αποτέλεσμα της νίκης του ΔΣΕ και της Λαϊκής Επανάστασης, ο μακεδονικός λαός θα βρει την πλήρη εθνική του αποκατάσταση έτσι όπως τη θέλει ο ίδιος, προσφέροντας σήμερα το αίμα του για να την αποκτήσει. Οι Μακεδόνες κομμουνιστές στέκονται πάντα επικεφαλής στην πάλη του λαού τους. Ταυτόχρονα οι Μακεδόνες κομμουνιστές πρέπει να προσέξουν τις διασπαστικές και διαλυτικές ενέργειες, που ξενοκίνητα στοιχεία αναπτύσσουν, για να διασπάσουν την ενότητα ανάμεσα στον μακεδονικό και στον ελληνικό λαό, διάσπαση που μόνο τον κοινό τους εχθρό, τον μοναρχοφασισμό και τον αμερικανοαγγλικό ιμπεριαλισμό θα ωφελήσει. Παράλληλα, το ΚΚΕ πρέπει ριζικά να βγάλει από τη μέση όλα τα εμπόδια, να χτυπήσει όλες τις μεγαλοελλαδίτικες σοβινιστικές εκδηλώσεις και τα έργα που προκαλούν δυσaráσκεια και δυσφορία μέσα στον μακεδονικό λαό και έτσι βοηθούν τους διασπαστές στην προδοτική δράση τους και ενισχύουν το έργο της αντίδρασης. Ο σλαβομακεδονικός και ο ελληνικός λαός μόνο ενωμένοι μπορούν να νικήσουν. Διασπασμένοι μόνο ήττες μπορούν να πάθουν. Γι' αυτό η ενότητα στην πάλη των δύο λαών πρέπει να φυλάγεται σαν κόρη οφθαλμού και να ενισχύεται και να δυναμώνει σταθερά και καθημερινά».

Απόφαση 5ης Ολομέλειας της ΚΕ του ΚΚΕ, Ιανουάριος 1949.

πρόγευση έδωσε ο ίδιος ο Ζαχαριάδης στην εναρκτήρια εισήγησή του: «Στο καινούργιο ξεσίκωμα του λαού μας ο μακεδονικός λαός τάδωσε όλα. Έτσι με το αίμα του καταχτά τα δικαιώματά του για μια λέφτερη, ανεξάρτητη ζωή και ανάπτυξη. Και δεν πρέπει να υπάρχει καμία αμφιβολία ότι, σαν αποτέλεσμα της νίκης της λαϊκής επανάστασης στην Ελλάδα, ο μακεδονικός λαός θα κατακτήσει και το δικαίωμα για μια λέφτερη, ανεξάρτητη ζωή και ανάπτυξη». Επρόκειτο για ρητή ομολογία μιας νέας προσέγγισης στο ζήτημα των μειονοτήτων, αποτέλεσμα ασφαλώς της δεινής θέσης στην οποία το κόμμα είχε περιέλθει στις αρχές του 1949. Παρά τις αντιρρήσεις πολλών ηγετικών στελεχών του ΚΚΕ, στην απόφασή της η 5η Ολομέλεια αναγνώρισε το δικαίωμα του «μακεδονικού λαού» για εθνική αποκατάσταση και αυτοδιάθεση.

Μερικά χρόνια αργότερα, το 1950, ο Ζαχαριάδης μιλώντας ενώπιον της 7ης Ολομέλειας της ΚΕ του ΚΚΕ, προσπάθησε να δικαιολογήσει την απόφαση του 1949: «Γενικότερα ήταν ότι σε ευρύτερα πλαίσια αυτό το πράγμα τότε άμεσα δεν μας εξυπηρετούσε. Αλλά το πρώτο που έμπαινε τότε μπροστά μας ήταν ότι τη μάχη στο Βίτσι εμείς πρέπει να την κερδίσουμε. Όλα τα άλλα ήταν τότε δευτερεύοντα. Αυτή ήταν η σκέψη μου, η δική μου τουλάχιστο, και όταν το πρότεινα και όταν το έγγραφα και όταν το εξήγησα. Εμείς θα έπρεπε να κινητοποιήσουμε όλες τις δυνάμεις του σλαβομακεδονικού λαού, να σταματήσουμε τις λιποταξίες, την υπονομευτική και διαλυτική δουλειά που έκαναν οι πράκτορες του Τίτο, βάζοντάς τους ένα πολιτικό εμπόδιο. Και αυτό το πολιτικό εμπόδιο εμείς το βάλουμε και αποτρέψουμε τον άμεσο κίνδυνο απτή δουλειά αυτή. Σταματήσαμε αυτό τον άμεσο τότε κίνδυνο. Μα θάταν η ζημιά μεγαλύτερη ή λιγώτερη; Μέσα στις συγκεκριμένες συνθήκες που εμείς ρίξαμε το σύνθημα το κέρδος θα ήταν πολύ μεγάλο αν εμείς κερδίζαμε τη μάχη του Βιτσιού κινητοποιώντας και αυτό τον παράγοντα. Πολύ μεγάλο θάταν το κέρδος μας. Χάσαμε τη μάχη. Και τώρα στην εκτίμησή μας υπεισέρχονται και άλλοι παράγοντες. Αυτό όμως δεν πάει να πει πως το σύνθημά μας εΐταν λαθεμένο».

Η μεταστροφή αυτή αποτέλεσε δικαιολογημένα αντικείμενο εκμετάλλευσης από το ΚΚΕ. Στις αρχές Φεβρουαρίου αντιπροσωπεία του κόμματος με επικεφαλής τον Μιλτιάδη Πορφυρογέννη, συνοδευόμενη από αρκετά στελέχη του ΝΟΦ, επισκέφθηκε τα Σκόπια. Εκεί παρουσιάστηκε η νέα πολιτική σχετικά με το Μακεδονικό ζήτημα σε μια προσπάθεια να προσεταιριστούν Σλαβομακεδόνες αντάρτες για να επανδρώσουν τις

τάξεις του ΔΣΕ ενόψει των κρίσιμων μαχών. Όμως οι διαδοχικές συναντήσεις με γητερικά στελέχη της ΛΔΜ αλλά και με τους Κεραμιτζιέφ, Αγιάνοφσκι και Δημάκη απέβησαν άκαρπες. Αποκορύφωμα μάλιστα αποτέλεσε η κατηγορία που το ΚΚΓ εκτόξευσε προς το ΚΚΕ στις 3 Μαρτίου, πως η απόφαση της 5ης Ολομέλειας στρεφόταν ουσιαστικά εναντίον της Γιουγκοσλαβίας, αφού είχε ερμηνευθεί ως προσπάθεια δημιουργίας μιας «ανεξάρτητης Μακεδονίας», που προφανώς σήμαινε και προσχώρηση της ΛΔΜ σε αυτήν. Διάφορες άλλες πρωτοβουλίες χειραγώγησης των Σλαβομακεδόνων ανταρτών, που εκδηλώθηκαν την άνοιξη και το καλοκαίρι του 1949, απέβησαν και αυτές άκαρπες. Η ήττα στον ελληνικό Εμφύλιο πόλεμο μπορεί να έλυσε οριστικά, όπως αποδείχθηκε, την ένοπλη διαμάχη του ΚΚΕ με τα αστικά κόμματα στην Ελλάδα, άφησε όμως ανοιχτούς λογαριασμούς στη διένεξή του με τους Σλαβομακεδόνας ακτιβιστές. Μόνο που αυτή τη φορά η αντιπαράθεση συνεχίστηκε στην υπεριορία.

Οι οργανώσεις των Σλαβομακεδόνων

Τον Οκτώβριο του 1943 στην περιοχή της Καστοριάς και τον Νοέμβριο του ίδιου έτους στην περιοχή της Φλώρινας ιδρύθηκε το ΣΝΟΦ (Σλαβομακεδονικό Λαϊκό Απελευθερωτικό Μέτωπο), μία αμιγής οργάνωση των σλαβόφωνων της ελληνικής Μακεδονίας. Σύγχρονες μελέτες έχουν με πειστικότητα υποστηρίξει πως η ίδρυση του ΣΝΟΦ έγινε κατόπιν πιέσεων των Γιουγκοσλάβων Παρτιζάνων του Τίτο προς τον ΕΛΑΣ με ορατό βέβαια στόχο τον συντονισμό των αντιστασιακών κινήσεων ανάμεσα στις δύο χώρες αλλά και με την κρυφή ελπίδα πως μια τέτοια οργάνωση θα πετύχαινε να εμψυχήσει στους σλαβόφωνους της ελληνικής Μακεδονίας σλαβομακεδονική εθνική συνείδηση, φέρνοντάς τους έτσι αναπόφευκτα πιο κοντά στις γιουγκοσλαβικές επιδιώξεις πάνω στο Μακεδονικό ζήτημα. Οι ανομολόγητοι αυτοί πόθοι βρίσκονταν βέβαια πάντοτε στο μυαλό των στελεχών του ΕΑΜ, το οποίο ποτέ δεν έκρυψε την καχυποψία του για τους στόχους της νέας οργάνωσης.

Από την πρώτη κιόλας στιγμή της ίδρυσής του το ΣΝΟΦ, και ιδιαίτερα η οργάνωση Καστοριάς, πίεζε ασφυκτικά το ΚΚΕ να αναγνωρίσει στους σλαβόφωνους το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης. «Γιατί εμάς δεν μας αφήνουν ελεύθερους να οικοδομήσουμε το δικό μας πολιτισμό και τα εθνικά μας ιδεώδη αφού και μεις αποτελούμε κάτι το ξέχωρο, δεν είμαστε Έλληνες, είμαστε Σλαβομακεδονική φυλή με διαφορετικά ιδεώδη, αλλά μας

Η ίδρυση του Σλαβομακεδονικού Λαϊκού Απελευθερωτικού

θέλουν να μείνουμε μες τα ελληνικά πλαίσια, δίνοντάς μας μονάχα ισοτιμία;» αναρωτιόταν στις αρχές του 1944 ο Λάζαρ Οσένσκι, ένα από τα ηγετικά στελέχη της οργάνωσης.

Τέτοιου είδους αποσχιστικά αιτήματα έρχονταν βέβαια σε ευθεία αντίθεση με την πολιτική του ΚΚΕ στο Μακεδονικό ζήτημα. Για τον λόγο αυτό, τον Μάιο του 1944 το Μακεδονικό Γραφείο του ΚΚΕ αποφάσισε τη διάλυση του ΣΝΟΦ και την ένταξή του στο ΕΑΜ. Όμως η διάλυση της οργάνωσης συνάντησε την έντονη δυσφορία περίπου 60 Σλαβο-

«Αδέλφια Σλαυομακεδόνες:

Ο σημερινός πόλεμος είναι πόλεμος ενάντια σε κάθε κατακτητή αλλά και σε κάθε ντόπιο εκμεταλλευτή και δικτάτορα. Ο κάθε λογής φασισμός επειδή με τα όπλα δεν μπορεί να επιβληθεί μεταχειρίζεται άλλα τεχνάσματα. Και το τέχνασμα αυτό είναι η διάσπασή μας... Όλα αυτά εξυπηρετούν τους φασίστες και είναι μαχαίρι για όλους μας που ενωμένοι αγωνιζόμαστε για λευτεριά. Γι' αυτό οι Λιποτάχτες Πέιος, Κοροβέσης, Σίσκος και άλλοι παρασυρμένοι είναι προδότες. Δεν θα βρουν στήριγμα πουθενά και θα έλθουν όπως κι έχει στα χέρια μας. Προσπαθούν από φιλοδοξία και ατομικά συμφέροντα να μας παραδώσουν στα χέρια του φασισμού, του γερμανικού, του βουλγαρικού, του ελληνικού. Εμείς ο ΕΛΑΣ είμαστε Στρατός Λαϊκός από τα τίμια παιδιά Ελλήνων και Σλαυομακεδόνων και βγαλμένοι από Σας το λαό. Κάθε εμπόδιο, κάθε προδότη τον κτυπήσαμε και θα τον κτυπήσουμε. Όπως το Φλεβάρη κτυπήσαμε τους Έλληνες αξιωματικούς έτσι και τώρα θα κτυπήσουμε τους προδότες Πέιο, Κοροβέση, Σίσκο. Κάνουμε έκκληση, ανοίγουμε την καρδιά μας και σας ΚΑΛΟΥΜΕ να τους αποκηρύξετε, να τους φτύσετε και να μας βοηθήσετε. Ενωμένοι όλοι οι τίμιοι ΕΛΛΗΝΕΣ και ΣΛΑΥΟΜΑΚΕΔΟΝΕΣ θα βαδίσουμε Λαός και Στρατός αποφασιστικοί για το κτύπημα των κατακτητών των κάθε λογής προδοτών για την ΤΕΛΙΚΗ ΛΕΥΤΕΡΙΑ, για τη ΛΑΟΚΡΑΤΙΑ και ΙΣΟΤΙΜΙΑ στον τόπο μας.

ΘΑΝΑΤΟΣ ΣΤΟΥΣ ΠΡΟΔΟΤΕΣ ΠΕΙΟ, ΚΟΡΟΒΕΣΗ, ΣΙΣΚΟ ΚΑΙ ΑΛΛΟΥΣ

ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΚΑΘΕ ΛΟΓΗΣ ΠΡΟΔΟΤΗ

ΘΑΝΑΤΟΣ ΣΤΟΝ ΚΑΤΑΧΤΗΤΗ»

Απόσπασμα Προκήρυξης «προς το Λαό των Κορεστίων» του 28ου Συντάγματος Πεζικού του ΕΛΑΣ, 16 Μαΐου 1944.

μακεδόνων, οι οποίοι με επικεφαλής τον Ναούμ Πέγιουφ και τον Γκιόργκι Τουρουντζιέφ διέφυγαν στις 16 Μαΐου 1944 στην έδρα του Γενικού Στρατηγείου της γιουγκοσλαβικής Μακεδονίας κατηγορώντας παράλληλα το ΕΑΜ και τον ΕΛΑΣ για λανθασμένες επιλογές απέναντι στους σλαβοφώνους.

Η ανταρσία αυτή προκάλεσε ένταση ανάμεσα στο ΚΚΕ και τον Τίτο. Χρειάστηκαν αλλη-πάλληπες μεσολαβητικές αποστολές των στελεχών του ΚΚΕ Χαράλαμπος Χαραλαμπίδη και Ανδρέα Τζήμα στους Γιουγκοσλάβους Παρτιζάνους προκειμένου να εξομαλυνθεί η κατάσταση, τουλάχιστον επιφανειακά, αφού οι διαφορετικές προσεγγίσεις των δύο πλευρών στο ζήτημα παρέμεναν αναλλοίωτες. Τον Ιούνιο του 1944 η ΚΕ του ΚΚΕ επέτρεψε την επάνοδο στην Ελλάδα των Σλαβομακεδόνων που είχαν αυτομολήσει, ιδρύοντας μάλιστα ξεχωριστά σλαβομακεδονικά τάγματα. Έτσι στις 16 Ιουνίου ιδρύθηκε ξεχωριστό σλαβομακεδονικό τάγμα στην περιοχή της Αριδαίας-Εδέσσης, το οποίο ανήκε στο 30ό Σύνταγμα του ΕΛΑΣ, ενώ στις 2 Αυγούστου ιδρύθηκε το σλαβομακεδονικό τάγμα Φλώρινας-Καστοριάς με διοικητή τον Ηλία Δημάκη, γνωστότερο με το ψευδώνυμο Γκότσε, και πολιτικό επίτροπο τον Χρήστο Κόκκινο.

Αλλά τα σλαβομακεδονικά τάγματα πολύ σύντομα εξελίχθηκαν σε εστίες γιουγκοσλαβικής προπαγάνδας και απείθειας προς το ΚΚΕ. «Δεν μπορούμε να σας αποκρύψουμε τις σοβαρές ανησυχίες που έχουμε όσον αφορά την στάση των Σερβομακεδόνων» αναγραφόταν σε απόρρητη έκθεση προς την ΚΕ του ΚΚΕ. «Φυσικά η στάση των Σλαβομακεδόνων εδώ στην Ελλάδα είναι πολύ καλή τώρα τελευταία. Συνεργασία με το ελληνικό στοιχείο και κοινή πάλη που όλο και δυναμώνει. Στην περιοχή Πέγιου, δηλαδή στα Κορέστια, έχουμε κάνει σοβαρή δουλειά και ο κόσμος ακολουθεί την πολιτική μας. Αλλά οι Σερβομακεδόνες εξακολουθούν να αποτελούν την πέτρα του σκανδάλου, πρώτα έχουμε το γράμμα-τελεσίγραφο εκ μέρους του Μακεδονικού Στρατηγείου. Έπειτα είναι η προσπάθειά τους να εξοπλίσουν τους Σλαβομακεδόνες χωρίς να μας δίνουν εμάς όπλα. Η δεύτερη αντιπροσωπεία μας που πήγε στην Πρέσπα για να πάρει οπλισμό μας καταγγέλλει ένα σωρό πράγματα. Μέσα σε όλους τους σχηματισμούς των Σλαβομακεδόνων ο Πέγιος έχει ηρωποιοποιηθεί, γίνονται πλατιά συζητήσεις ότι η Φλώρινα, η Καστοριά και η Θεσσαλονίκη ανήκουν στη Μακεδονία... Από τη δική μας πλευρά νομίζουμε ότι χωρίς να φαίνεται, πρέπει να σταματήσουμε κάθε στρατολογία από Σλαβομακεδόνες και να συνεχίσουμε την πολιτική μας της μεγαλύτερης προσέγγισης Σλαβομακεδόνων-Ελλή-

Το στέλεχος του ΚΚΕ Ανδρέας Τζήμας στη Θεσσαλονίκη το

νων. Επίσης όμως κατά τη γνώμη μας είναι απαραίτητο να ενεργήσετε γρήγορα στον Τίτο, γιατί η στάση ορισμένων στελεχών αγγίζει τα όρια της προβοκάτσιας». Έπειτα από έντονες, αλλά άκαρπες διαβουλεύσεις με τους Σλαβομακεδόνες διοικητές των ταγμάτων, ο διοικητής της 9ης Μεραρχίας του ΕΛΑΣ Καλαμπαλικής εξασφάλισε την έγκριση του Γενικού Στρατηγείου του ΕΛΑΣ να επιτεθεί εναντίον του τάγματος Γκότσε. Η εξέλιξη

«Δεν προβήκαμε σε βίαια επιστράτευση κανενός σλαβομακεδόνα αντάρτη. Ποτέ δεν πήραμε κανένα μέτρο για να εμποδίσουμε την επαφή των σερβομακεδονικών τμημάτων με το λαό. Ζητήσαμε μονάχα να σέβονται τη δική μας πολιτική γραμμή, που στην πραγματικότητα είναι πολιτική του Γιουγκοσλαβικού Κόμματος και που δεν τη σεβάστηκαν, προπαγανδίζοντας τον αποχωρισμό των Μακεδόνων και έτσι υποκινώντας τους εναντίά μας, παρουσιάζόμενοι σαν προστάτες τους χωρίς να υπολογίζουν εμάς. Από την άλλη πλευρά εμείς επί ολόκληρους μήνες συντηρούμε τα σερβομακεδονικά τμήματα χωρίς να κάνουμε διάκριση μεταξύ Ελλήνων και Μακεδόνων. Από την άλλη πλευρά υπάρχουν στοιχεία ότι επανειλημμένα οι Σερβομακεδόνες και τα τμήματά τους αρπάζουν τρόφιμα από το λαό, σπάζουν τις πόρτες των σπιτιών. Δεν υπάρχει τίποτα που να έγινε σε βάρος του μακεδονικού πληθυσμού. Ούτε μία περίπτωση που από κάποιον κατασχέθηκε η περιουσία. Επιτεθήκαμε, συλλάβαμε, κατασχέσαμε περιουσίες των κομιτατζήδων συνεργατών του Κάλτσεφ εξοπλισμένον από τους Γερμανούς. Από την άλλη πλευρά υπερασπιζόμαστε τα δικαιώματα των Σλαβομακεδόνων, πράγμα που στην ουσία αποτελεί τη βάση της κομματικής πολιτικής μας. Καταδικάσαμε σε θάνατο τρεις Έλληνες αξιωματικούς του ΕΛΑΣ, οι οποίοι υποκινούσαν τους Έλληνες ενάντια στους Σλαβομακεδόνες. Δεν είναι αλήθεια ότι παρουσιάστηκε φυγή του μακεδονικού πληθυσμού από την περιοχή της Καστοριάς και της Φλώρινας. Στο τελευταίο δεκαπενθήμερο έφυγαν μονάχα μερικές οικογένειες οπαδοί του Κάλτσεφ, εξαιτίας των μέτρων που πήραμε ενάντια στους εξοπλισμένους από τον Κάλτσεφ κομιτατζήδες, που βρίσκονται στην Έδεσσα υπό την προστασία των Γερμανών. Δεν συνελήφθη κανένας Σλαβομακεδόνας, μέλος του ΕΛΑΣ. Αντίθετα, οι 30 οπαδοί του Πέιου, που επέστρεψαν στην Ελλάδα με επικεφαλής τον Πέιο, δεν παρουσιάστηκαν στα συντάγματά τους. Και παρά το ότι είναι λιποτάχτες, δεν πήραμε κανένα μέτρο εναντίά τους, ενώ κάθε Έλληνας λιποτάχτης παραπέμπεται στο στρατοδικείο». Έκθεση του Λεωνίδα Στρίγκκου προς το Πολιτικό Γραφείο του ΚΚΕ.

Φωτογραφία από τις ετοιμασίες για την υποδοχή του ιδρυτή της

αυτή υποχρέωσε τον Δημάκη να κατευθυνθεί, μαζί με τους 500 άνδρες του, στη ΛΔΜ. Σε επιστολή του προς τους πρώην συντρόφους του ο Γκότσε κατηγορήσε έντονα τα στελέχη του ΚΚΕ, που τον υποχρέωσαν να διαφύγει στη ΛΔΜ. «Ημείς φύγαμε από την αγαπημένη μας γη, γιατί οι δυσχέρειες που παρεμβάλατε στον αγώνα μας ενάντια στους

«1. Τα τάγματα των Μακεδόνων του Αιγαίου (Γκότσε) είχαν πολύ σοβαρή αποστολή (προετοιμασία για επίθεση ενάντια στη Θεσσαλονίκη). 2. Ο Πέγιος ήταν υπεύθυνος να προετοιμάσει τα αεροδρόμια στην Μακεδονία, στα οποία τα σοβιετικά αεροπλάνα θα έκαμναν ρίψεις με οπλισμό και πυρομαχικά. 3. Η επίθεση κατά της Θεσσαλονίκης ήταν κοινό πλάνο του Επιτελείου του Κόκκινου Στρατού και των Γιουγκοσλάβων Παρτιζάνων. Επίσης, στην επιχείρηση αυτή θα έπαιρναν μέρος και τα τάγματα του Γκότσε και οι Μεραρχίες που ήρθαν από τη Βουλγαρία. 4. Η Γιουγκοσλαβία δεν ήξερε τίποτα για τις συνομιλίες Στάλιν-Σάουτνιτς στη Μόσχα, τον Οκτώβριο του 1944. Ο Στάλιν δεν προειδοποίησε τον Τίτο ότι η επίθεση κατά της Θεσσαλονίκης αναβάλλεται. 5. Ο Πέγιος λέει ότι ως το τέλος του Οκτώβρη 1944 περιμέναμε ρίψεις οπλισμού και πυρομαχικά από τα σοβιετικά αεροπλάνα στα αεροδρόμια της Μακεδονίας. 6. Ο Κιριάζοφσκι λέει ότι υπάρχει τηλεγράφημα του Ράνκοβιτς προς την καθοδήγηση της Μακεδονίας που υποχρεώνει για την προετοιμασία της επίθεσης κατά της Θεσσαλονίκης. 7. Η αποχώρηση του τμήματος του Γκότσε από τα τμήματα του ΕΛΑΣ δεν ήταν παιχνίδι ορισμένων ανεύθυνων ανθρώπων, αλλά διαταγή ανωτέρων. Το τμήμα αυτό έπρεπε να προετοιμασθεί για την Θεσσαλονίκη. 8. Οι Μεραρχίες που ήρθαν από την Βουλγαρία είχαν τον ίδιο σκοπό και καθήκον. 9. Την προετοιμασία αυτή την είχε αναλάβει ο Πέγιος Ν. 10. Ο Κιριάζοφσκι είπε: Εγώ πρότεινα στην καθοδήγηση του Κόμματος όλα τα υπάρχοντα ντοκουμέντα που έχουν σχέση με το Βαλκανικό Στρατηγείο και Ομοσπονδία, την επίθεση ενάντια στη Θεσσαλονίκη να δημοσιευθούν με τον τίτλο "Οι ελληνογιουγκοσλαβικές σχέσεις και το Μακεδονικό Ζήτημα". Η πρότασή μου αυτή απορρίφθηκε από την κομματική καθοδήγηση της Μακεδονίας».

Συνομιλία Αλ. Παπαναγιώτου με Ναούμ Πέγιωφ και Ρίστο Κιριάζοφσκι, Σκόπια, 18 Σεπτεμβρίου 1990, άκρως απόρρητο.

Οι Θεσσαλονικείς στους δρόμους την ημέρα της απελευθέρωσης.

Γερμανούς φασίστες ήταν πρωτοφανείς και γιατί η πρόθεσις να μας χτυπήσει και να μας διαλύσει ήτανε φανερή», έγραφε επιχειρώντας να αιτιολογήσει την απειθείά του. Δύο ημέρες αργότερα την ίδια πορεία ακολούθησε και ο Πάβλε Ρακόφσκι, διαφεύγοντας μαζί με το δικό του τάγμα Αριδαίας-Έδεσσας στη γιουγκοσλαβική Μακεδονία.

Πολύ σύντομα όμως αποδείχθηκε ότι οι Πέγιωφ, Γκότσε και Ρακόφσκι δεν ήταν οι μόνοι που ακολούθησαν τα δασώδη μονοπάτια των μακεδονικών βουνων στον δρόμο για τη γιουγκοσλαβική Μακεδονία. Παρά την ευφορία που διαχύθηκε στην ελληνική επικράτεια από τα μέσα του 1944, λόγω της ραγδαίας κατάρρευσης των δυνάμεων του Άξονα και τις ελπίδες για μία τουλάχιστον αντιπροσωπευτική διακυβέρνηση της χώρας με τη συμμετοχή και της Αριστεράς, τα γεγονότα που ακολούθησαν –βρετανική παρέμβαση στην Ελλάδα, συμφωνία των ποσοτών ανάμεσα σε Βρετανούς και Ρώσους τον Οκτώβριο του 1944, *Δεκεμβριανά*, συμφωνία της Βάρκιζας– προκάλεσαν ταχεία διάψευση των προσδοκιών οδηγώντας αναπόφευκτα στην έναρξη του αδελφοκτόνου πολέμου. Μέσα στο πλαίσιο αυτό μοιραία διαψεύστηκαν και οι προσδοκίες πολλών Σλαβομακεδόνων της Ελλάδας, οι οποίοι τόσο στη διάρκεια της Κατοχής όσο και στον Εμφύλιο έδωσαν μια δική τους παράλληλη μάχη που κυμάνθηκε, ανάλογα με τις εκάστοτε συγκυρίες, από την κατοχύρωση των μειονοτικών τους δικαιωμάτων έως την απόσχιση της ελληνικής Μακεδονίας και την ένωσή της με τη γιουγκοσλαβική Μακεδονία.

Οι εκκαθαριστικές επιχειρήσεις του ΕΛΑΣ στα τέλη του 1944 είχαν ως αποτέλεσμα σχεδόν την πλήρη εξουδετέρωση των τμημάτων του ΣΝΟΦ, των ανταρτικών δηλαδή ομάδων που είχαν συγκροτήσει οι σλαβόφωνοι κατά την Κατοχή. Επρόκειτο όμως, όπως τελικά αποδείχθηκε, για προσωρινή παύση παρά για ουσιαστική αντιμετώπιση. Οι διεργασίες στο Μοναστήρι τη χρονική περίοδο Νοεμβρίου-Δεκεμβρίου 1944 οδήγησαν σε επαναπροσδιορισμό της τακτικής των Σλαβομακεδόνων ανταρτών. Στις 20 Ιανουαρίου 1945 συγκροτήθηκε στην περιοχή της Έδεσσας η *Μυστική Μακεδονική Απελευθερωτική Οργάνωση (ΤΟΜΟ)* με επικεφαλής τον Βαγκέλ Αγιάνοφσκι Ότσε. Η ΤΟΜΟ έθεσε ως στόχο της, ανάμεσα στα άλλα, την «ένωση των Μακεδόνων όλων των περιοχών στον αγώνα ενάντια στην αντίδραση και ήταν υπέρ της σοσιαλιστικής και κοινωνικής απελευθέρωσης». Η επιβίωσή της όμως αποδείχθηκε εξαιρετικά βραχύβια αφού, έπειτα από διάστημα τριών μηνών, διαλύθηκε στις 28 Απριλίου 1945. Όμως πέντε ημέρες πριν από τη διάλυση της ΤΟΜΟ, στις 23 Απριλίου 1945, συστάθηκε το *Λαϊκό Απελευθερωτικό*

Τα «Δεκεμβριανά» και η συμφωνία της Βάρκιζας προκάλεσαν,

Μέτωπο (ΝΟΦ), η *Λαϊκή Απελευθερωτική Οργάνωση Νεολαίας*, γνωστότερη ως *ΝΟΜΣ*, και το *Αντιφασιστικό Μέτωπο Γυναικών (ΑΦΖ)*. Επικεφαλής του *ΝΟΦ* τοποθετήθηκε ο δικηγόρος Πασκάλης Μίτρεφσκι από τον Αρχάγγελο της Καστοριάς, ενώ καθήκοντα γραμματέα ανέλαβε ο παλιός σνοφίτης Μιχαήλ Κεραμιτζιέφ από τον Γάβρο. Στους προγραμματικούς στόχους του *ΝΟΦ* συμπεριλαμβανόταν και η οργάνωση του αγώνα του «μακεδονικού λαού» για διασύνδεση μεταξύ των «Μακεδόνων» και των τριών τμημάτων της Μακεδονίας και ιδίως με τη ΛΔΜ, η οποία αντιπροσώπευε το Πεδεμόντιο για την ολοκλήρωση της απελευθέρωσης του «μακεδονικού λαού». Επρόκειτο για μία ομολογία η οποία διατηρήθηκε στην ιδεολογική φαρέτρα της οργάνωσης περίπου επί ενάμισον χρόνο, οπότε η πολιτική της διαφοροποιήθηκε και έγινε πιο μετριοπαθής στο πνεύμα των νέων συνθηκών, όπως θα αναλυθεί στη συνέχεια. Τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο, στις αρχές του 1945, το *ΚΚΕ*, υπό την ηγεσία του Ζαχαριάδη, ήταν αντίθετο με τις ενέργειες του *ΝΟΦ*, κατηγορώντας το συχνά ως οργάνωση φασιστική και αυτονομιστική. Απώτερος σκοπός του *ΚΚΕ* ήταν η συσείρωση των σλαβόφωνων γύρω από το *ΕΑΜ* και η αποφυγή ενεργειών που θα μπορούσαν να υπονομεύσουν τον πατριωτικό χαρακτήρα του.

Η ίδρυση του *ΝΟΦ* καθώς και οι δεσμοί του με το *Κομμουνιστικό Κόμμα Μακεδονίας (ΚΚΜ)* και το *ΚΚΓ* αποτελούν ζήτημα που εξακολουθεί να παραμένει ανεξιχνίαστο από την επιστημονική έρευνα, τουλάχιστον για όσο διάστημα το αρχείο του *ΚΚΜ* διατηρείται κλειστό. Η ελληνική βιβλιογραφία δεν διατηρεί καμία επιφύλαξη ότι ο σχηματισμός του *ΝΟΦ* υπήρξε γιουγκοσλαβική πρωτοβουλία, με επιδιωκόμενο στόχο την αποσταθεροποίηση της ελληνικής Μακεδονίας και την ένωσή της με τη ΛΔΜ. Η σλαβομακεδονική βιβλιογραφία από την πλευρά της εμφανίζεται αντιφατική και προσκολλημένη στο όραμα της οικοδόμησης του εθνικού μύθου, ερμηνευμένου βέβαια πάντοτε κατά το δοκούν. Όσο η ΛΔΜ αποτελούσε τμήμα της ενιαίας Γιουγκοσλαβίας, προβάλλονταν κυρίως ο αγώνας του *ΝΟΦ* για τα εθνικά δίκαια των σλαβόφωνων της Ελλάδας, χωρίς παράλληλες αναφορές στις διεθνείς του διασυνδέσεις. Μετά την κατάρρευση όμως της γιουγκοσλαβικής ομοσπονδίας, στην ΠΓΔΜ έκαναν την εμφάνισή τους μελέτες που αναφέρονταν στις σχέσεις του *ΚΚΜ* με το *ΝΟΦ*, χωρίς όμως να διαθέτουν επαρκή αρχαιακή τεκμηρίωση. Αποτελούσαν, τις περισσότερες φορές, τοποθετήσεις παλαιάμαχων ανταρτών και πρωταγωνιστών της περιόδου –κυρίως του Ρίστο Κιριάζοφσκι– οι οποίοι μετέ-

Στα τέλη του 1944 οι δυνάμεις του ΕΛΑΣ επιδόθηκαν σε

φεραν στα γραπτά τους, όχι πάντοτε άδικα, τα προσωπικά τους βιώματα και λιγότερο τις επιστημονικές τους απόψεις.

Έτσι λοιπόν η αλήθεια για τη σύσταση του *ΝΟΦ* φαντάζει ακόμη μάλλον απροσπέλαστη. Ίσως όμως η αναζήτησή της να αποτελεί και ήσσονος σημασίας στοιχείο, αφού σήμερα θεωρείται δεδομένο ότι το *ΝΟΦ* ακόμη και αν δεν υπήρξε γνήσιο τέκνο του *ΚΚΕ*, ένα δημιουργήμα προϊόν κομματικής ντιρεκτίβας, τουλάχιστον σίγουρα εξυπηρέτησε τις επιδιώξεις του κατά τον καλύτερο τρόπο. Συνεπώς οι πληροφορίες για τα γεγονότα της συγκεκριμένης χρονικής περιόδου, ουσιαστικά από τον Οκτώβριο του 1944, με τη φυγή του Γκότση και του Ρακόφσκι στη ΛΔΜ, έως τον Απρίλιο του 1945, με την ενεργοποίηση πλέον του *ΝΟΦ* στην ελληνική Μακεδονία συνάγονται κυρίως από έμμεσες πηγές, συχνά αμφισβητούμενες.

Ο Μηνάς Φώτεφ, ένας από τους πρωταγωνιστές της ταραγμένης αυτής περιόδου, που υπηρέτησε στο τάγμα του Γκότση, σε έκθεσή του προς το Πολιτικό Γραφείο της Κεντρικής Επιτροπής του *ΚΚΕ*, τον Οκτώβριο του 1949, υποστήριξε αναφερόμενος στο κρίσιμο εξάμηνο (τέλη 1944 – άνοιξη 1945): «Πριν κατέβω κάτω –το Μάη του 1945– έγινε σύσκεψη στελεχών όπου παραβρέθηκα και εγώ. Στη σύσκεψη αυτή μας μίλησε ο Υπουργός των Εσωτερικών και Οργανωτικός Γραμματέας της ΚΕ του *ΚΚ* Μακεδονίας Τσφέτοκ Ουζούνοφσκι. Ζητήματα που μας έθιξε: Πρώτον, γιατί φκιάχνουμε δικές μας οργανώσεις κάτω, λέγοντας: Η ΚΕ του κόμματός μας αποφάσισε να δημιουργήσει οργανώσεις στη Μακεδονία του Αιγαίου α) κομματική οργάνωση *ΝΟΦ*, *ΑΦΖ*, *ΝΟΜΣ*, γιατί το ζήτημα της Μακεδονίας του Αιγαίου ύστερα από την καινούργια κατάσταση που εξελίχθηκε στα Βαλκάνια, είναι ζήτημα γιουγκοσλαβικό. Σε συνέχεια λέει: Εμείς πιστεύαμε στο *ΚΚΕ* πως σωστά θάλυνε το μακεδονικό πρόβλημα μα αυτό φάνηκε ανίκανο, έχασε τον αγώνα, κι αυτό γιατί δεν ηγήθηκε σωστά τον αγώνα. Έπασε στον οπορτουνισμό κάνοντας όπως όλοι σας ξέρετε κόμπρεμι με τους Εγγλέζους. Αυτό μας δείχνει πως το *ΚΚΕ* είναι κόμμα οπορτουνιστικό συνεπούμενα, λέει, η δική μας θέση δικαιώνεται. Δεύτερο ζήτημα είναι η οργανωτική φόρμα που θα δίναμε. Και τρίτο καθήκοντα λέγοντας: Να πείσετε το λαό σας πως μόνο όταν ενωθεί η Μακεδονία του Αιγαίου στη Γιουγκοσλαβία, θα βρει την εθνική της λευτεριά και τα δικάιά της. Γι' αυτό πρέπει να δώσετε γιουγκοσλαβικό προσανατολισμό στις μάζες του λαού σας. Πρέπει οπωσδήποτε ο λαός της Μακεδονίας του Αιγαίου να περάσει κάτω από την επιρροή της Γιουγκοσλαβίας και το κίνημά του κάτω

Τον Απρίλιο του 1945 η προπαγάνδα για μία «ελεύθερη

από την καθοδήγηση του ΚΚ Γιουγκοσλαβίας γιατί έτσι είναι κι έτσι πρέπει, σήμερα η Γιουγκοσλαβία είναι το κέντρο της επανάστασης στα Βαλκάνια και τα κινήματα των βαλκανικών λαών πρέπει να προσανατολίζονται προς τη Γιουγκοσλαβία και να αντλούν δυνάμεις από εμάς».

Οι ισχυρισμοί του Φώτεφ είναι δύσκολο να επιβεβαιωθούν όχι μόνο σε σχέση με την αληθοφάνειά τους, αλλά ακόμη και ως προς την αυθεντικότητα του συντάκτη τους. Η έκθεση συντάχθηκε στο Μπουρέλι αμέσως μετά τη λήξη του Εμφυλίου πολέμου, όταν η εντολή του Ζαχαριάδη στάθηκε η απόδειξη του «πισώπлатου χτυπήματος» του Τίτο στο ΚΚΕ με τη σύμπραξη των ομοϊδεατών του, στελεχών του ΝΟΦ. Στο πλαίσιο αυτό, η παραπάνω έκθεση θεωρείται πιθανό να υπήρξε, ίσως εν μέρει, ένα ακόμη προπαγανδιστικό δημιούργημα των υπηρεσιών του ΚΚΕ, ώστε να χρεωθεί η ήττα στους πρώην συνοδοιπόρους Σλαβομακεδόνες.

«Εκείνο που φαίνεται αναμφίβολο είναι η κοινή επιθυμία της Βουλγαρίας και της Γιουγκοσλαβίας να αποσπάσουν από την Ελλάδα τα Μακεδονικά εδάφη της, εν ονόματι ενός υποτελούς εις την μίαν ή την άλλην Μακεδονικού κράτους με ανύπαρκτην πληθυσμιακή ενότητα. Και αυτό δεν θα γίνη ποτέ. Διότι δεν υπάρχει ουδείς λόγος να γίνη. Και διότι το νεώτερον Μακεδονικόν σχέδιον δεν είναι τίποτε άλλο από το παλαιόν Βουλγαρικόν ή Σλαβικόν περί ενιαίας Μακεδονίας τέχνασμα, το οποίον κατέληξε να αιματοκυλίση μίαν και δύο και τρεις φορές τα Βαλκάνια... Αλλά όλα αυτά ελάχιστα συγκινούν τους Έλληνας. Η ιδική μας Μακεδονία είναι καθαρώς και αναμφισβήτως Ελληνική. Κανείς δεν έχει περί τούτου καμμίαν αμφιβολίαν. Με την εθελουσίαν ανταλλαγής των προσφύγων του 1922 εις την Μακεδονίαν, γενομένης αμοφτέρας με την βοήθειαν και την εποπτείαν της Κοινωνίας των Εθνών, ο πληθυσμός της ελληνικής Μακεδονίας έγινε ολος Ελληνικός. Και πρέπει να το γνωρίζουν οι βόρειοι γείτονές μας. Η Ελλάς δεν επολέμησε και δεν εθυσιάσθη εις αυτόν τον πόλεμον διά να χάση τα εδάφη της. Δεν ενίκησε διά να βγη εις το τέλος προδομένη και ηττημένη. Ο δε Ελληνικός λαός ο οποίος μπορεί να διαφωνή διά πολλὰς υποθέσεις του, εις αυτό το ζήτημα είναι ως βράχος πνωμένος και θα αντιμετώπιση και πάλιν την απειλήν εναντίον της ακεραιότητος του εδάφους του με την ιδίαν ατόθυσίαν και τόλμην που το έκαμε και το 1940-41 επάνω εις τα Αλβανικά βουνά».

«Το Βήμα», 25 Αυγούστου 1945.

Τον Απρίλιο του 1945 οι Βρετανοί διαπίστωναν πως η προπαγάνδα για μια «ελεύθερη Μακεδονία» ήταν ευρύτατα διαδεδομένη στα σλαβόφωνα χωριά, ενώ οι ελληνόφωνοι χωρικοί ζούσαν υπό το καθεστώς τρόμου, καθώς οι ένοπλοι με το κόκκινο αστέρι στο πηλίκιο είχαν κάνει ξανά την εμφάνισή τους. Το σώμα του Γκότσε φαίνεται ότι δρούσε ανεξέλεγκτο. Παρότι δεν υπήρχαν ενδείξεις πως οι Γιουγκοσλάβοι τον ενθάρρυναν, συμπλήρωναν οι Βρετανοί, ωστόσο φαίνεται ότι επεδείκνυαν τουλάχιστον ανοχή. Ωστόσο οι πληροφορίες των Δυτικών παρατηρητών ανέφεραν ότι ο Γκότσης, παρά τις μεθόδους που χρησιμοποιούσε, δεν έτυχε σημαντικής υποστήριξης από τους σλαβόφωνους στην ελληνική Μακεδονία, οι οποίοι προφανώς δεν ενέκριναν τις μεθόδους που μεταχειριζόταν. Επίσης άλλες πληροφορίες έκαναν λόγο για ενθάρρυνση της διαρροής του σλαβόφωνου πληθυσμού στη Γιουγκοσλαβία από στελέχη του *ΝΟΦ*.

Από τα τέλη του 1945 η στάση του *ΚΚΕ* απέναντι στο *ΝΟΦ* άρχισε προοδευτικά να μεταβάλλεται. Η διαφοροποίηση αυτή προφανώς οφείλεται στην ευρύτερη ριζοσπαστικοποίηση της πολιτικής του *ΚΚΕ*, στις ζυμώσεις που διενεργούνταν στο εσωτερικό του, οι οποίες οδήγησαν τελικά στην αποχή από τις εκλογές του 1946 και στην αναζήτηση συμμαχιών, καθώς η αντιδικία για την πολιτική κατάσταση στην Ελλάδα φαινόταν πιθανό να λυθεί με δυναμικό τρόπο. Στις 28 Δεκεμβρίου 1945 στην Ολομέλεια της Κομματικής Οργάνωσης Μακεδονίας-Θράκης στη Θεσσαλονίκη, ο Ζαχαριάδης για πρώτη φορά χαρακτήρισε το *ΝΟΦ* ως μια οργάνωση αντιφασιστική και δημοκρατική. Είχε προηγηθεί, στις αρχές του μήνα, μια μυστική συνάντηση του ηγέτη του *ΚΚΕ* και άλλων στελεχών της ΚΕ του κόμματος με την ηγεσία του *ΝΟΦ*. Η νέα κομματική γραμμή ισχυροποιήθηκε στις αρχές του 1946, όταν στη 2η Ολομέλεια της ΚΕ, στις 12-15 Φεβρουαρίου 1946, το *ΚΚΕ* έλαβε απόφαση για ισοτιμία των Σλαβομακεδόνων εντός του ελληνικού κράτους.

Η δράση του *ΝΟΦ* στην ελληνική Μακεδονία γρήγορα έγινε αντιληπτή από τον αστικό κόσμο, με αποτέλεσμα να εκτοξεύονται εναντίον του πλήθος κατηγοριών για αυτονομιστικές ενέργειες και για υποκίνηση από ξένα κέντρα. Επιχειρώντας να διασκεδάσει τις εντυπώσεις, η ηγεσία της οργάνωσης δημοσίευσε αρκετά άρθρα στο περιοδικό της και έριξε προκλήσεις. Στις 15 Μαρτίου 1946 σχετικό άρθρο στο Μπίλτεν [Δελτίο] απέκρουε τις καταγγελίες για συνεργία με τους Βουλγάρους: «Δεν είμαστε Οχρανίτες κι ακόμη περισσότερο αυτονομιστές. Αυτό το αποδεικνύει η γραμμή μας. Αγωνιζόμαστε

ενάντια στον αυτονομισμό, γιατί αυτός οδηγεί τον μακεδονικό λαό στο γκρεμό, σε νέα δουλεία και ακόμη γιατί ο αυτονομισμός είναι γραμμή της διεθνούς αντίδρασης, η οποία έχει σαν σκοπό να σπάσει την ενότητα των λαών της Γιουγκοσλαβίας». Η διάψευση όμως των παραπάνω κατηγοριών συνοδεύτηκε από αντίστοιχη επιβεβαίωση της πολιτικής της απόσισης της ελληνικής Μακεδονίας και της ένωσής της με την ΒΔΜ: «Ο μακεδονικός λαός έχει δικαίωμα να ενωθεί κι αυτό το δικαίωμα το κατέκτησε με το όπλο. Ο μακεδονικός λαός της Μακεδονίας του Αιγαίου μπαίνοντας μέσα στις γραμμές του ΕΛΑΣ και πολεμώντας ενάντια στο φασισμό ταυτόχρονα πολεμούσε και για την εθνική του λευτεριά... Ο μακεδονικός λαός της Μακεδονίας του Αιγαίου με όλο του το δίκαιο ζητάει να ενωθεί με το στυλοβάτη του, την πρωτοπόρα Μακεδονία του Βαρδάρη... Θέλουμε να ζήσουμε με τα λεύτερα αδέρφια της Μακεδονίας του Βαρδάρη για να μπορέσουμε να απολαύσουμε τους καρπούς που κέρδισε το μεγαλύτερο μέρος του λαού μας».

Οι επαφές στελεχών του ΚΚΕ και του ΝΟΦ πλήθαιναν μετά τις εκλογές του Μαρτίου του 1946. Τον Μάιο του ίδιου έτους ο Ν. Ζαχαριάδης, ο Λ. Στρίγγος και ο Μ. Βαφειάδης συναντήθηκαν στη Θεσσαλονίκη με τον γραμματέα του ΝΟΦ, Πασκάλ Μίτρεφσκι, αναζητώντας προφανώς την ασφαλέστερη οδό για τη μεταξύ τους συνεργασία. Σε αναλυτική έκθεσή του ο Μίτρεφσκι υποστήριξε πως ο Ζαχαριάδης συγκατατέθηκε για να συγκροτηθούν ξεχωριστές σλαβομακεδονικές ομάδες και τμήματα, με τον όρο όμως να υπάγονται σε κοινό επιτελείο με τα ελληνικά ανταρτικά σώματα. Υπογράμμισε επίσης ότι συμφωνήθηκε η προώθηση περισσότερων Σλαβομακεδόνων στις κομματικές οργανώσεις της Φλώρινας, της Καστοριάς και της Έδεσσας. Κινούμενος στο παραπάνω πλαίσιο, ο Ανδρέας Τζήμας έδωσε εντολή στην περιφερειακή επιτροπή του ΚΚΕ Καστοριάς να σταματήσει την πολεμική εναντίον του ΝΟΦ και να φροντίσει για την ένταξη των Σλαβομακεδόνων στην οργάνωση. Στο ίδιο κλίμα κινήθηκαν επίσης και οι κομμουνιστές στην περιοχή της Φλώρινας, στις συναντήσεις που είχαν με τοπικά στελέχη του ΝΟΦ. Οι ελληνικές Αρχές Ασφαλείας ενημερώνονταν για τις διαβουλεύσεις ανάμεσα στα στελέχη του ΚΚΕ και του ΝΟΦ κυρίως από τις καταθέσεις διαφόρων στελεχών των δύο οργανώσεων που συλλαμβάνονταν. Σχετικές πληροφορίες των αστυνομικών οργάνων έκαναν επίσης λόγο για συνάντηση, την άνοιξη και το καλοκαίρι του 1946, σλαβόφωνων προσφύγων από την Ελλάδα κατά μήκος της οροθετικής γραμμής, έτοιμων να

Τον Μάιο του 1946 ο Μ. Βαφειάδης, μαζί με τους Ν. Ζαχαριάδη

εισβάλουν στη χώρα. Ιδιαίτερα, σύμφωνα με τις αναφορές, περίπου 300 αντάρτες είχαν συγκεντρωθεί στο Λιουμπόινο και άλλοι τόσοι βρίσκονταν στο Καϊμάκτσαλαν. Απώτερος σκοπός των εισβολών, τους οποίους κατά τις πληροφορίες θα ενίσχυαν ένοπλα τμήματα ελασικών αλλά και πρώην Οχρανίτες, πιθανολογούνταν ότι ήταν η δημιουργία μιας «επαναστατικής ατμόσφαιρας». Συλληφθέντες αντάρτες είχαν εξάλου παρῶσαι ἔγκρυπτες πληροφορίες για τη δράση του σώματος Γκότση καθώς και για τις εξελίξεις στη γιουγκοσλαβική Μακεδονία και την εμπλοκή τόσο της ομοσπονδιακής όσο και της τοπικής κυβέρνησης στην ανταρτική δραστηριότητα. Με βάση με «νοσητάτας πληροφορίας ληφθείσας εκ θετικωτάτης πηγής» που συγκέντρωσε ο Έλληνας πρεσβευτής στο Βελιγράδι, Αλέξανδρος Δαλιέτος, τα κέντρα εντός του γιουγκοσλαβικού εδάφους, από τα οποία εξορμούσαν αντάρτες εναντίον της Ελλάδας, εντοπίζονταν στην περιφέρεια Μοναστηρίου και ήταν τα χωριά Γκέρμια (απέναντι από το Μεσόκαμπο, το Μεσοχώρι και την Ιτιά στην περιφέρεια Φλώρινας), η Γραδέσιτσα και το Λιουμπόινο. Ως αρχηγός μάλιστα των ανταρτών φερόταν, σύμφωνα με την ίδια ενημέρωση, ο Γιουγκοσλάβος αντισυνταγματάρχης Γιότσα Παβίτσεβιτς, άνθρωπος της απολύτου εμπιστοσύνης του Υπουργείου των Στρατιωτικών. Αναφέρθηκε επίσης και η παρουσία στην περιοχή Ρώσων αξιωματικών. Ο καταϊγισμός, κατά τα φαινόμενα αξιόπιστων πληροφοριών, για διείσδυση ανταρτικών σωμάτων στη χώρα από την περιοχή ανάμεσα στο Μοναστήρι και τις Πρέσπες υποχρέωσε το Υπουργείο των Εξωτερικών να ζητήσει από το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης τη λήψη άμεσων μέτρων, κάτι που τελικά υλοποιήθηκε στα τέλη Μαΐου.

Στα μέσα του καλοκαιριού του 1946, η οργάνωση του *ΝΟΦ* δέχτηκε ένα ισχυρό πλήγμα από τις ελληνικές Αρχές. Στις 6 Ιουλίου συνελήφθη μαζί με άλλους οκτώ συντρόφους της η Μίρκα Γκίνοβα, δασκάλα και γραμματέας της Περιφερειακής Επιτροπής Έδεσσας του *ΑΦΖ*, από το χωριό Ξανθόγεια του νομού Πέλλης. Παρά τις διεθνείς εκκλήσεις για τη σωτηρία της, η Γκίνοβα καταδικάστηκε σε θάνατο και τελικά εκτελέστηκε είκοσι ημέρες αργότερα, στις 26 Ιουλίου 1946. Επρόκειτο για την πρώτη γυναίκα και μάλιστα Σλαβομακεδόνα, θύμα του Εμφυλίου πολέμου, μια προσωπικότητα που σύντομα απέκτησε μυθικές, ηρωικές διαστάσεις και εντάχθηκε στο πάνθεον της σλαβομακεδονικής ιστορίας.

Η γασητή συνεργασία του *ΚΚΕ* και του *ΝΟΦ*, με μεσολαβητή το *ΚΚΓ*, απέδωσε καρ-

Το νοσοκομείο της 24ης μεραρχίας του Δημοκρατικού Στρατού

πούς στα τέλη του 1946. Τον Νοέμβριο τα κομμουνιστικά κόμματα Ελλάδας και Γιουγκοσλαβίας συμφώνησαν στη διάλυση των σωμάτων του *ΝΟΦ* και στην ένταξη των Σλαβομακεδόνων ανταρτών στις δυνάμεις του *ΔΣΕ*. Σε αντάλλαγμα το *ΚΚΕ* θα δεχόταν ένα στέλεχος του *ΝΟΦ* στην ΚΕ, ένα στο Γενικό Αρχηγείο του *ΔΣΕ* και δύο ή τρία στο Μακεδονικό Γραφείο. Το *ΚΚΕ* αποδέχθηκε επίσης την ισότιμη αντιπροσώπευση των σλαβόφωνων σε όλες τις οργανώσεις και ιδιαίτερα σε εκείνες της Καστοριάς, της Φλώρινας και της Πέλλας, όπου οι γραμματείς των κομματικών οργανώσεων θα ήταν επίσης σλαβόφωνοι.

Μετά την οριστικοποίηση της συμφωνίας του *ΚΚΕ* με τους Γιουγκοσλάβους, επακολούθησε η κρίσιμη –όσο και αποκαλυπτική– συνάντηση της ηγεσίας του *ΝΟΦ* (Πασκάλ Μίτρεφσκι, Ιλία Ντίμοφσκι-Γκότσε και Μηνάς Φώτεφ) με τον Λάζαρ Κολισέφσκι, πρωθυπουργό της *ΛΔΜ*. Μοναδικό θέμα της συζήτησης στάθηκε η ένταξη των ανταρτών του *ΝΟΦ* στο *ΚΚΕ*. Ο Κολισέφσκι ενημέρωσε τους συνομιλητές του για τα συμφωνηθέντα και κατέληξε τονίζοντας συμβουλευτικά τα εξής: «Εσείς τώρα θα πάτε κάτω... Ο καθοδηγητής του αγώνα σας θα είναι το *ΚΚΕ* ... η γραμμή του *ΚΚΕ* διορθώθηκε ... να τους έχετε εμπιστοσύνη ... ό,τι προβλήματα έχετε θα τα επιλύσετε με την ηγεσία του *ΚΚΕ* ... πολεμήστε με όλη σας την ψυχή μαζί με τον ελληνικό λαό ... ενάντια στον σοβινισμό, τον σεπαρατισμό και τις τοπικές τάσεις». Τα λόγια του Κολισέφσκι προξένησαν μεγάλη εντύπωση στην ηγεσία του *ΝΟΦ*. Ο Πασκάλ Μίτρεφσκι σε επιστολή του προς τον Μηνά Φώτεφ, δύο χρόνια αργότερα, παραδέχτηκε ότι ο Κολισέφσκι άγγιξε την ψυχή και τη συνείδησή του και ότι οι συμβουλές του στάθηκαν παράδειγμα για τη μετέπειτα επαναστατική του δράση.

Η συγκεκριμένη συνάντηση επιβεβαιώνει τις ιδιαίτερες σχέσεις και την επιρροή που το *ΚΚΜ* ασκούσε στην ηγεσία του *ΝΟΦ*. Το αρχειακό υλικό που την τεκμηριώνει, είναι σύγχρονο των γεγονότων και περισσότερο αξιόπιστο, καθώς δεν προέκυψε μέσα στο «παραμορφωτικό χωνευτήρι» των διεργασιών που ακολούθησαν το τέλος του Εμφυλίου πολέμου, όπως συνέβη με την πρώτη έκθεση του Μηνά Φώτεφ που αναφερόταν στα γεγονότα του 1945. Αμέσως μετά οι αντάρτες-πρόσφυγες ακολούθησαν τον αντίστροφο δρόμο, επιστρέφοντας εκ νέου στην Ελλάδα.

Πλήθος υπήρξαν οι πληροφορίες που συγκέντρωσαν οι ελληνικές Αρχές στα τέλη του 1946 για την κινητικότητα που επικρατούσε βόρεια των συνόρων. Σύμφωνα με αυτές,

Εκπρόσωποι του ΟΗΕ κατά τη διάρκεια επίσκεψης στο Αρχον

Χάρτης της Μακεδονίας που δημοσιεύτηκε στη βουλγαρική

οι πρόσφυγες από την Ελλάδα διατάχθηκαν να συγκεντρωθούν στο Μοναστήρι, όπου εξοπλίστηκαν με όπλα του γιουγκοσλαβικού στρατού και προωθήθηκαν νότια. Στα τέλη Νοεμβρίου μάλιστα αναφέρθηκε η διέλευση από τα Σκόπια αμαξοστοιχίας με προορισμό τον νότο, η οποία ήταν γεμάτη με πολεμικό υλικό, ιδίως αντιαρματικά. Εξάλλου άλλες πληροφορίες έκαναν λόγο για μεταφορά προς τα ελληνογιουγκοσλαβικά σύνορα και μονάδων του γιουγκοσλαβικού στρατού, στις οποίες υποδιοικητής και προπαγανδιστής ήταν ο Πασκάλ Κεραμιτζίφ. Σε κάθε περίπτωση πάντως η βοήθεια που προσέφεραν στους Έλληνες αντάρτες οι γιουγκοσλαβικές Αρχές υπήρξε πανθομολογούμενη. Μάλιστα

«Εκτύπησαν και το Αμύνταιον. Φωτιά και καπνός, στάκτη και κόκκαλα είναι εδώ τα ίχνη των. Τα περισσότερα θύματα απηνθρακώθησαν. Είναι άνδρες, γυναίκες και παιδιά. Οι απόστολοι της ισότητας των δύο φύλων, την εφαρμόζουν με άτεγκτον αυστηρότητα ενώπιον της μαχαίρας και της φωτιάς. Δεν κάνουν εξαιρέσει ούτε διά τα βρέφη. Όλοι ίσοι εις τον τάφον... Δεν ξεγελούν πλέον οι κομμουνιστάι παρά μόνον εκείνους που θέλουν να κρατούν κλειστά μάτια, αυτά, μυαλά... Το βέβαιον οπωσδήποτε είναι ότι ευρισκόμεθα εν όψει εξορμήσεως και πολέμου εις τον οποίον διά πρώτην φοράν εις την ιστορίαν μας, ιστορία 3.000 ετών, Έλληνες γίνονται τόσοσ πρόθυμοι υπηρέται των εχθρών. Παίζεται αυτή η ύπαρξις μας, η ύπαρξις της Μακεδονίας και Θράκης... Ο γενικός συναγεμρός και η επιθετική αντιεξόρμηση είναι η μόνη απάντησις, αξία των περιστάσεων και των εθνικών μας παραδόσεων. Οφείλομεν ημείς οι προκινδυνεύοντες να την αξιώσωμεν και να την επιβάλωμεν. Των οικιών ημών κυριολεκτικώς εμπιπραμένων και των γυναιοκοπαίδων μας ανηλεώς σφαζομένων, δεν υπάρχει περιθώριον διά κομματικούς υπολογισμούς, δεσμούς και βλέψεις. Η σημερινή κατάστασις δεν είναι δυνατόν να συνεχισθή. Ανάγκη να προωθηθή και συγκεντρωθή προς τα σύνορα το ταχύτερον ο διαθέσιμος στρατός και να επιτευχθή μεγαλυτέρα ευκινησία και συνεργασία των τμημάτων του. Καιρός είναι, τέλος πάντων, να δοθή τέρμα και εις το άλυτον ζήτημα της εξευρέσεως όπλων διά την ευρύτατην επιτόπιον επιστράτευσις και τον εξοπλισμόν τω χωρικών, που σφάζονται σήμερα ως κοτόπουλα. Καμμία πλέον ολιγωρία, αβλεψία, μικροψυχία δεν πρέπει να είναι ανεκτή... Θυσιάμεθα πόλεμον και διεξάγομεν αγώνα ζωής και θανάτου».

Άρθρο Γεωργίου Μόδη στον Ελληνικό Βορρά, 29 Ιουλίου 1947.

Στα τέλη του 1946 σημειώθηκαν δεκάδες επιθέσεις Σλαβο-

το χωριό Δράγος εμφανιζόταν ως κέντρο στάθμευσης των διερχόμενων ανταρτικών ομάδων. Από εκεί φαίνεται ότι πέρασε και ο Γκότσης με 150 άντρες στις 30 Οκτωβρίου 1946, κατευθυνόμενος προς την Ελλάδα. Η παρουσία του Γκότση στη Δυτική Μακεδονία, ανάμεσα στα χωριά Τρίβουκο και Μελάς, ερμηνεύτηκε ως μια πιθανή ένδειξη «περί νέας φάσεως του συμμοριακού αγώνος εντεινομένου». Για τους Σλαβομακεδόνες αντάρτες η επιστροφή στην Ελλάδα αποτελούσε ένα γνώριμο μονοπάτι που συχνά κατά το πρόσφατο παρελθόν είχαν ακολουθήσει. Αλλά η συγκυρία ήταν τώρα διαφορετική. Γύριζαν στην πατρίδα, όχι ως κυνηγημένοι ή φυγάδες, αλλά ως επαναστάτες σε μια μάχη για το πολιτικό μέλλον της Ελλάδας, σε έναν αγώνα που η τελική απόφαση για τη συμμετοχή τους ελήφθη σίγουρα στη Γιουγκοσλαβία και ίσως από την ίδια τη Γιουγκοσλαβία. Ο Εμφύλιος πόλεμος στην Ελλάδα είχε αρχίσει.

Η αλλαγή του σκηνικού έγινε γρήγορα ορατή στην ελληνική Μακεδονία. Δεκάδες περιστατικά επιθέσεων Σλαβομακεδόνων ανταρτών αλλά και συγκρούσεων τους με τον Εθνικό Στρατό καταγράφονται στα αρχεία, στα τέλη του 1946 και τους πρώτους μήνες του 1947. «Παντού μάχες. Χάνεται ο κόσμος. Καίγεται η γη» ανέφερε σχολιάζοντας τα δρώμενα στις περιοχές του Γράμμου και του Βιτίτσιου ένα προβεβλημένο στέλεχος του ΚΚΕ, ο Γεώργιος Γιανούλης.

Για τους Σλαβομακεδόνες εθνικιστές, η ώρα που από καιρό ανέμεναν, είχε έλθει. Στις 20 Μαΐου 1947, κάπου στην περιοχή του Καϊμάκτσαλαν, πραγματοποιήθηκε η Πανεθνική Συνδιάσκεψη του ΝΟΦ. Στο Συντονιστικό Γραφείο της οργάνωσης εξελέγησαν ο Μιχαήλ Κεραμιτζιέφ ως γραμματέας, ο Βαγκέλ Αγιάνοφσκι-Ότσε ως υπεύθυνος για τα οργανωτικά, ο Πάβελ Ρακόφσκι ως υπεύθυνος οικονομικού και η Ευδοκία Μπάλεβα-Βέρα ως γραμματέας του ΑΦΖ. Η επιλογή του Κεραμιτζιέφ για τη θέση του γραμματέα σηματοδότησε την περαιτέρω ριζοσπαστικοποίηση του ΝΟΦ και τη διεκδίκηση της αυτοτέλειάς του από τον εναγκαλισμό του ΚΚΕ. Μιλώντας ενώπιον των ομοϊδεατών του ο Κεραμιτζιέφ αυτάρεσκα υποστήριξε ότι ο αριθμός των Σλαβομακεδόνων που υπηρετούσαν στον ΔΣΕ ανερχόταν σε 5.350 άτομα. Το γεγονός αυτό αναπόφευκτα αναβάθμιζε το κύρος του στις συνομιλίες του με τα στελέχη του ΚΚΕ, κάτι που ο Κεραμιτζιέφ χρησιμοποιούσε έντονα διοχετεύοντας με κάθε τρόπο τη δυσaráσκειά του για τον παραγκωνισμό στελεχών του ΝΟΦ από θέσεις-κλειδιά του ΔΣΕ, επειδή δεν θεωρούνταν αρκούντως νομιμόφρονα στην κομματική ηγεσία. Στα τέλη του 1947 το

ΝΟΦ είχε αυξήσει σημαντικά την επιρροή του ανάμεσα στους σλαβόφωνους, εγκαθι-
στώντας εκτεταμένο δίκτυο στη Δυτική Μακεδονία καθώς και στην ευρύτερη περιοχή
της Έδεσσας. Παράλληλα με ευθύνη του λειτουργήσαν σε ελεγχόμενες περιοχές σλα-
βομακεδονικά σχολεία για την εκπαίδευση των νεαρών μαθητών.

Η «λυκοφιλία» και η καχυποψία της οργάνωσης προς το *ΚΚΕ* αποκαλύφθηκε το χρο-
νικό διάστημα που ακολούθησε. Στις 13 Ιανουαρίου 1948, στην εκκλησία του χωριού
Μοσχοχώρι Καστοριάς, πραγματοποιήθηκε το 1ο Συνέδριο του *ΝΟΦ*. Στην εναρκτήρια
εισήγησή του ο Κεραμιτζιέφ επιτέθηκε με σφοδρότητα στα γραικομανικά και φιλο-
βουλγαρικά σλαβόφωνα στοιχεία, ενώ επεσήμανε πως ο αριθμός των Σλαβομακεδόνων
ανταρτών είχε ανέλθει σε 10.147 άτομα. Οι σύνεδροι ψήφισαν το πρώτο καταταστικό
της οργάνωσης καθώς και το πρόγραμμά της. Σε αυτό αναγράφονταν ο αγώνας για μια
ανεξάρτητη και δημοκρατική Ελλάδα, όπου οι Σλαβομακεδόνες θα ζούσαν σε καθεστώς
πλήρους ισοτιμίας. Τέλος το συνέδριο εξέλεξε νέο Κεντρικό Συμβούλιο, στο οποίο με
συμβιβαστική διάθεση ο Κεραμιτζιέφ τοποθετήθηκε πρόεδρος, ενώ ο εκλεκτός του
ΚΚΕ Πασκάλ Μίτρεφσκι, γραμματέας.

Όμως η συνύπαρξη «πειθαρχικών» και «ανυπάκουων» προς το *ΚΚΕ* στελεχών του *ΝΟΦ*
σύντομα αποδείχθηκε ουτοπική. Έναν μήνα μετά το 1ο Συνέδριο ο Μίτρεφσκι, σε
επιστολή του προς τον Μπαρτζώτα, κατηγορούσε την ομάδα Κεραμιτζιέφ-Ρακόφσκι-
Μπάλεβα πως συζητούσαν και αποφάσιζαν τα πάντα πριν από κάθε σύσκεψη επιδιώ-
κοντας να торπιλίσουν κάθε συμβιβαστική πρόταση. Η αντιπαράθεση Κεραμιτζιέφ-
Μίτρεφσκι ήταν στην ουσία της ιδεολογική και πολιτική, αφού ο Μίτρεφσκι συνειδητά
προωθούσε την επίσημη γραμμή του *ΚΚΕ* για ισοτιμία των Σλαβομακεδόνων, ενώ ο
Κεραμιτζιέφ εργαζόταν για την απόσχιση της ελληνικής Μακεδονίας και την ένωσή
της με τη ΛΔΜ.

Οι διαφορετικές προσεγγίσεις των μελών της ηγεσίας του *ΝΟΦ* γύρω από το Μακεδο-
νικό ζήτημα οδήγησαν αναπόφευκτα στη μεταξύ τους ρήξη. Η αφορμή δόθηκε με τη
ρήξη Τίτο-Στάλιν στα τέλη Ιουνίου του 1948.

Ο Ζαχαριάδης, φοβούμενος πως τυχόν ανεξέλεγκτες αντιδράσεις του *ΝΟΦ* μπορούσαν
να φέρουν σε δύσκολη θέση το *ΚΚΕ*, προσπάθησε να θέσει υπό τον πλήρη έλεγχο
του την οργάνωση. Έτσι στις 8 Αυγούστου 1948, στο χωριό Οξυά της Φλώρινας,
συνήλθε η 1η Ολομέλεια του Κεντρικού Συμβουλίου του *ΝΟΦ*. Εκεί οι σύνεδροι, υπό

Στα τέλη Ιουνίου του 1948
επήλθε ρήξη στις σχέσεις Τίτο-

την αυστηρή επιτήρηση του Μ. Πορφυρογέννη και του Γ. Ιωαννίδη, καταδίκασαν τη διασπαστική πολιτική των Κεραμιτζήφ και Μίτρεφσκι και τους καθάιρεσαν από την ηγεσία του ΝΟΦ. Είναι αποκαλυπτικά τα σχόλια του Πορφυρογέννη σε μεταγενέστερη έκθεσή του προς την ΚΕ του ΚΚΕ: «Το 1948 έγινε στο Βίτσι συνεδρίαση της λεγόμενης φράξιας του ΚΣ του ΝΟΦ. Πήγαμε μαζί με τον σ. Ιωαννίδη να χτυπήσουμε τη φραξιο-νιστική δουλειά που κάνουν στο ΝΟΦ, κυρίως ο Μιτρόφσκι και ο Κεραμιτζήφ. Απόφαση ήταν να βγει από τη Γραμματεία μόνο ο ένας, αλλά στη διάρκεια της συζήτησης φάνηκε πως έπρεπε να βγουν και οι δύο. Η πολιτική τους ήταν να παρουσιάζονται πως αλληλοτρώνονται. Ενώ ανεξάρτητα από τα προσωπικά τους παίζαν και οι δύο με την κλίκα τους ώσπου να θολώσουν τα νερά. Μέσα στο ΚΣ είχαν την πλειοψηφία. Ο Κεραμιτζήφ ιδίως είχε τους πιο πολλούς. Και αυτό γιατί υπολόγιζαν με την “αντιπασχαλική” μανούβρα να κρατήσουν επικεφαλής τον Κεραμιτζήφ. Όταν με την άφιξη τη δική μας είδαν πως τα σκάγια πάναι και στον Κεραμιτζή, άλλαξαν τακτική και ψήφισαν ομόφωνα την καθάιρεση και των δύο». Οι σύνεδροι εξέλεξαν μάλιστα νέο πρόεδρο

«Σύμφωνα με τη γενική εντύπωση οι Γιουγκοσλάβοι καθοδηγητές θα ήθελαν να απαλλαγούν από τις φροντίδες τις σχετικές με την παροχή πραγματικής βοήθειας στον αγώνα των Ελλήνων συντρόφων, αλλά μέχρι την τελευταία στιγμή τους συγκρατούσε η πολιτική ανάγκη να παρουσιάζονται στα μάτια του διεθνούς δημοκρατικού στρατοπέδου και μπροστά στο λαό τους ως υπερασπιστές της δημοκρατικής Ελλάδας και ως διεθμιστές, λόγω της απομόνωσής τους από το δημοκρατικό κίνημα, που έχει ήδη συνέπειες στο εσωτερικό της χώρας τους.

Τα γεγονότα μιλούν για ουσιαστικό περιορισμό και σχεδόν εκμηδενισμό του έργου μας στη Γιουγκοσλαβία και την προετοιμασία για μια ξεκάθαρη εχθρική στάση. Π.χ. παρά τη συμπάθεια του λαού προς τον αγώνα των Ελλήνων δημοκρατών, στα κατώτερα στελέχη του μηχανισμού των “καναλιών” (αξιωματικοί) υπάρχουν περιπτώσεις εκδήλωσης μίσους προς τα στελέχη μας, γίνονται συζητήσεις για τη “ματαιότητα” του αγώνα μας κ.ο.κ. κάτι που αναμφισβήτητα καλλιεργείται από πάνω».

Έκθεση του Π. Ρούσου προς την ηγεσία του ΚΚΕ, 16 Νοεμβρίου 1948.

της οργάνωσης τον Στάβρο Κότσεφ και γραμματέα τον Βαγκέλ Κότσεφ. Επρόκειτο για δύο πειθαρχικά στο ΚΚΕ στελέχη, απόλυτα ελεγχόμενα, για τους οποίους υπήρχε η πεποίθηση πως θα επανέφεραν το «καράβι» του ΝΟΦ στις ήμερες θάλασσες της κομματικής νομιμοφροσύνης.

Η διαγραφή του από την ηγεσία του ΝΟΦ εξώθησε τον Κεραμιτζιέφ να καταφύγει στα Σκόπια μαζί με τους πιστούς συνοδοιπόρους του, Βαγκέλ Αγιάνοφσκι και Ηλία Δημάκν. Από εκεί ξεκίνησαν μια σφοδρότατη πολεμική εναντίον του ΚΚΕ, καταγγέλλοντάς το πως είχε προδώσει τον αγώνα του σλαβομακεδονικού λαού. Ενθάρρυναν μάλιστα λιποταξίες Σλαβομακεδόνων από τον Δημοκρατικό Στρατό. Βασική τους επιδίωξη ήταν να φέρουν σε δύσκολη θέση τον Ζαχαριάδη, ο οποίος μάλιστα, μετά τη συμπόρευσή του με τον Στάλιν, είχε να αντιμετωπίσει και τη μείωση της βοήθειας που έως τότε παρείχε στους άνδρες του η Γιουγκοσλαβία. Και όλα αυτά συνέβαιναν, ενώ οι μάχες με τον εθνικό στρατό μαινόταν και το ΚΚΕ είχε ανάγκη τη βοήθεια μέχρις ενός για να μπορέσει να επικρατήσει.

Η δυσχερής θέση στην οποία είχε περιέλθει το ΚΚΕ επιβεβαιώθηκε τελικά με τις αποφάσεις της 5ης Ολομέλειας. Ακολούθησαν μια σειρά από πρωτοβουλίες του κόμματος στο πλαίσιο της νέας του πολιτικής. Στις 3 Φεβρουαρίου 1949 συνήλθε η 2η Ολομέλεια του Κεντρικού Συμβουλίου του ΝΟΦ. Στην ομιλία του ο Ζαχαριάδης παρουσίασε τα ανταλλάγματα που προσέφερε προς τους σλαβόφωνους, τα οποία ήταν ο ανασχηματισμός της Προσωρινής Δημοκρατικής Κυβέρνησης και η υπουργοποίηση σλαβόφωνου στελέχους, η εκπροσώπηση του ΝΟΦ στο Γενικό Επιτελείο του ΔΣΕ, η μετονομασία της 11ης μεραρχίας του ΔΣΕ σε *Μακεδονική μεραρχία* και η ίδρυση «μακεδονικής» κομμουνιστικής οργάνωσης. Στοχεύοντας μάλιστα στην περαιτέρω περιθωριοποίηση της ομάδας του Κεραμιτζιέφ, ο ηγέτης του ΚΚΕ προώθησε στη Γραμματεία του ΝΟΦ δύο παλαιούς γνώριμους, τον Π. Μίτρεφσκι και τον Π. Ρακόφσκι.

Μερικές εβδομάδες αργότερα, στις 25 και 26 Μαρτίου, στο χωριό Φαράδες των Πρεσπών πραγματοποιήθηκε το 2ο Συνέδριο του ΝΟΦ. Ενώπιον 700 αντιπροσώπων ο Ζαχαριάδης, αφού επιβράβευσε τον «μακεδονικό» λαό για την προσφορά του, επέμεινε στην αναγκαιότητα της ενότητας του με τον ελληνικό λαό, προκειμένου να επέλθει η νίκη. Το συνέδριο, ολοκληρώνοντας τις εργασίες του, καταδίκασε την ομάδα του Κεραμιτζιέφ και διακήρυξε το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης του «μακεδο-

Πυροβολαρχία του Εθνικού Στρατού σε περιοχή της Καστο-

Το 1949 η 11η μεραρχία του ΔΣΕ μετονομάστηκε σε «Μακε-

νικού» λαού. «Στις σημερινές κρίσιμες στιγμές που συνέρχεται το δεύτερο συνέδριο του ΝΟΦ», αναγραφόταν στη Διακήρυξη, «οι εχθροί των λαών μας καταβάλλουν απ' όλες τις πλευρές προσπάθειες να διασπάσουν την ενότητα ανάμεσα στον μακεδονικό λαό και τη μαχητική ενότητα ανάμεσα σε αυτόν και στον ελληνικό λαό, ενότητα που είναι απαραίτητη για τη νίκη των δύο λαών. Οι κάθε λογής εχθροί του λαού μας εκμεταλλευόμενοι τις πολεμικές δυσκολίες και τις άλλες δυσκολίες που πηγάζουν από αυτές, εκμεταλλευόμενοι την κατάσταση που έχει διαμορφωθεί στη Γιουγκοσλαβία ρίχνουν διάφορα συνθήματα που βρίσκουν έδαφος σε ορισμένα λιπόψυχα και τσακισμένα στοιχεία υποκινώντας τα σε λιποταξία. Εμείς οι 700 αντιπρόσωποι του 2ου Συνεδρίου του ΝΟΦ τους ανθρώπους αυτούς που συνωμοτούν, που οργανώνουν τη διάσπαση και λιποταξία στις γραμμές πατώντας στο αίμα των χιλιάδων ηρώων μας, τους στιγματίζουμε σας κοινούς προδότες και ελεεινούς λιποτάχτες του αγώνα του λαού μας. Και όσο παρασύρθηκαν απτά εχθρικά κηρύγματα και την υπονομευτική δουλειά αυτών των διασπαστών και ακολούθησαν τον εύκολο δρόμο της φυγής και της λιποταξίας έκαναν μια πράξη κολάσιμη, προδοτική και αντιλαϊκή που μόνο τον εχθρό, το μοναρχοφασισμό και το ιμπεριαλιστικό στρατόπεδο βοηθάει».

Μία ημέρα αργότερα, στις 27 Μαρτίου, σε εφαρμογή των υποσχέσεων του Ζαχαριάδη στη 2η Ολομέλεια του ΚΣ του ΝΟΦ, ιδρύθηκε η *Κομμουνιστική Οργάνωση της Μακεδονίας του Αιγαίου (ΚΟΑΜ)* ως τμήμα του ΚΚΕ, ενώ στις 3 Απριλίου ο Π. Μίτρεφσκι τοποθετήθηκε υπουργός Επισιτισμού της Προσωρινής Δημοκρατικής Κυβέρνησης, ο Β. Κόιτσεφ μέλος του Ανωτάτου Πολεμικού Συμβουλίου του ΔΣΕ και ο Σ. Κότσεφ πρόεδρος της *Διεύθυνσης Εθνικών Μειονοτήτων*.

Στη διάρκεια της άνοιξης του 1949 πραγματοποιήθηκαν διάφορες απέλπιδες επαφές του ΚΚΕ και του ΝΟΦ με Σλαβομακεδόνες που είχαν καταφύγει στα Σκόπια, προκειμένου να μεταπειστούν οι τελευταίοι και να καταταγούν έστω και την ύστατη ώρα στον ΔΣΕ. Όμως τον Μάιο του 1949 η ομάδα των Κεραμιτζίεφ και Δημάκη απέστειλε προς το ΚΚΕ επιστολή-ταφόπλακα στις μεσολαβητικές πρωτοβουλίες. Σε αυτήν η πολιτική του ΚΚΕ πάνω στο Μακεδονικό ζήτημα χαρακτηριζόταν συλλήβδην λανθασμένη και προκατειλημμένη ενάντια στον «μακεδονικό» λαό. Αντίθετα εξυμνούνταν το ΚΚΓ, το ΚΚΜ και ο Τίτο για την πολιτική τους. Οι Σλαβομακεδόνες «αντάρτες» έθεταν μάλιστα ως προϋποθέσεις για να συνδράμουν το ΚΚΕ, μεταξύ των άλλων, «γραπτή συγγνώμη»

Η 1η Πανεθνική Συνδιάσκεψη της ΚΟΑΜ, που συνήλθε τον

για τις «αδικίες» ενάντια στο *ΝΟΦ*, δημιουργία αυτοτελών «μακεδονικών» μονάδων με επικεφαλής «Μακεδόνας» καθοδηγητές, διακοπή της «προπαγάνδας» ενάντια στον Τίτο και αποκατάσταση της ελεύθερης επικοινωνίας ανάμεσα στην ελληνική και τη γιουγκοσλαβική Μακεδονία. Επρόκειτο εμφανώς για αιτήματα που το ΚΚΕ ήταν αδύνατο να αποδεχθεί.

Και έτσι έγινε. Στις 15 Ιουνίου το ΚΚΕ εξέδωσε διακήρυξη, η οποία εγκρίθηκε στις 20 Ιουνίου, έπειτα από πίεςεις, και από την ΚΟΑΜ, με την οποία ο Κεραμιτζής και ο Δημάκης χαρακτηρίζονταν ως «πράκτορες του Τίτο» που είχαν διασπάσει την αγωνιστική ενότητα ανάμεσα στον ελληνικό και τον «μακεδονικό» λαό. Καταγγελίες απευθύνονταν επίσης και εναντίον του ΚΚΓ πως ήδη από το 1943 επεδίωκε την ενσωμάτωση της ελληνικής Μακεδονίας στη Γιουγκοσλαβία, ενώ ο Τίτο κατηγορούνταν για «προδοσία των Λαϊκών Δημοκρατιών» και σύμπραξη με τις «ιμπεριαλιστικές» δυνάμεις. Επρόκειτο ασφαλώς για την απάντηση-επίθεση του ΚΚΕ εναντίον παλαιών φίλων και συναγωνιστών, για την οριστική διακοπή μιας αμφιλεγόμενης πενταετούς σχέσης.

Λίγο αργότερα, στις 2 Αυγούστου, και ενώ οι φοβερές συγκρούσεις στον Γράμμο και στο Βίτσι ήταν προ των πυλών, σε μια ύστατη προσπάθεια κινητοποίησης του σλαβόφωνου πληθυσμού, συνήλθε η 1η Πανεθνική Συνδιάσκεψη της ΚΟΑΜ. Στην απόφασή της η συνδιάσκεψη επιβεβαίωσε την ενότητα του ελληνικού με τον «μακεδονικό» λαό και την κοινή τους αφοσίωση στις Λαϊκές Δημοκρατίες με επικεφαλής την ΕΣΣΔ, ενώ παράλληλα κάλεσε τον «μακεδονικό» λαό να αγωνιστεί με αυταπάρνηση για την υπεράσπιση των ελεύθερων βουνών του Γράμμου και του Βιτσιού. Ήταν όμως πλέον αργά. Η διαφανόμενη από αρκετούς μήνες πριν ήττα του ΔΣΕ, στα τέλη Αυγούστου 1949, διέψευσε οριστικά κάθε ελπίδα των Σλαβομακεδόνων ανταρτών για την πραγμάτωση των ονείρων τους, όποια και αν ήταν τελικά αυτά.

Μονάδες πεζικού του Εθνικού Στρατού στην πόλη της Κομο-